

IP

vakblad voor
informatieprofessionals

**IProfiel Niek van
Ulzen (KNMI)**

'Data moeten
begrijpelijk zijn'

**Met SMILES fake
news weerstaan**

Mediageletterd-
heid als wapen

**Born digital
uitdagingen**

Preserving van
digitale literatuur

Boekrecensie

Hoe ontstond de
eerste bibliotheek?

2023 | 06

INFORMATIELESSEN
UIT ROTTERDAM

'WE MOETEN
AAN DE SLAG MET
AI LITERACY'

COLOFON

IP is met zijn hybride magazine (digitaal en papier), website, nieuwsbrief, events, podcast en socials het platform voor de informatieprofessional van vandaag en morgen.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (27ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-223 75 75 9,
e-mail redactie@informatie-
professional.nl

redactie

Marjo Bakker, Maarten
Brinkerink, Wilbert Helmus,
Vincent M.A. Janssen,
Leen Liefsoens, Cindy Lammers
(hoofdredacteur), Matthijs
van Otegem, Mirjam Raaphorst,
Daniël de Vette

vormgeving

Eric van den Berg,
egfvdberg@upcmail.nl
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl

medewerkers aan dit nummer

Monique Alberts, Miriam van
den Beemt, Siebe Bluijs, Wouter
Bronsgest, Jos Damen, Rob
Feenstra, Marianne Hermans,
Frank Huysmans, Anneke de Maat,
Marijn Mostart, Elke Müller,
David Peeters, Coosje van der Pol,
Anne-Katelijne Rotteveel,
Robin van Schijndel

abonnementsen

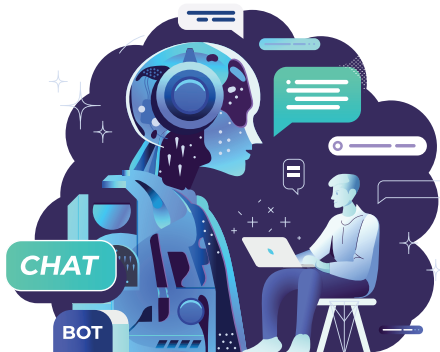
Voor abonnementsprijzen
en andere informatie zie
Informatieprofessional.nl

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren:
Luciène Paap, e-mail
l.paap@bureauvanvliet.com,
tel. 023-571 47 45. Zie voor een
overzicht van de mogelijkheden
en de mediakaart ook
informatieprofessional.nl

Het verlenen van toestemming
tot publicatie in dit tijdschrift
strekt zich tevens uit tot het
in enigerlei vorm elektronisch
beschikbaar stellen.

INHOUD

12

AI-lessen tijdens WLIC 2023

Het World Library and Information Congress (WLIC) streek vorige maand na lange tijd weer naar Nederland, met het Rotterdam Ahoy Convention Centre als basis. Er was veel aandacht voor de impact van AI op het vak. Verslag van een vroege ochtend sessie.

18

SMILES tegen fake news

Hoe herken je desinformatie? Welke skills heb je daar als jongere voor nodig? Een consortium van Europese organisaties, verenigd in SMILES, ontwikkelde een nieuwe lesmethode waarbij docenten en bibliotheekprofessionals samenwerken.

22

IProfiel: Niek van Ulzen

Het beroep van informatieprofessional is zeer divers. Om de breedte van het vak te laten zien, lichten we in de rubriek IProfiel een informatieprofessional door. In deel 5: Niek van Ulzen, datasteward bij het KNMI.

RUBRIEKEN

04

Data in beeld
Spy Creatures

07

IP Lingo
Ootuntksjun

11

News Extra
AI Poem Booth

17

Column Frank Huysmans
Pimp your paper or perish

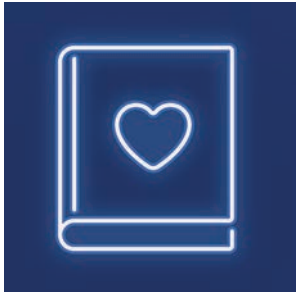

28

UB in wording (8)

Vakblad IP volgt de wording van de universiteitsbibliotheek van de UvA. In deel 8 van deze serie lees je over het project 'Studieplekken met sensor', waarmee ruimtes en studieplekken efficiënter, 'just in time', kunnen worden aangeboden.

24

Digi-preservering

In IP #4 kon je al een artikel lezen over digitale literatuur en de kansen die er liggen voor bibliotheken om deze werken aan te bieden. In dit vervolgartikel wordt beschreven wat er komt kijken bij de preservering van dit born digital materiaal.

30

Boekrecensie

Johannes Thysius legde vast dat zijn boekencollectie na zijn dood in een speciaal te bouwen, voor iedereen toegankelijke bibliotheek zou worden ondergebracht. Zo verrees Bibliotheca Thysiana. Jos Damen recenseert een recentelijk verschenen salontafelboek hierover.

DUBAH

mdat de gratis koffie meer weg heeft van ruwe stookolie, zoek ik mijn heil een etage hoger. Een kleine bar met vier man personeel.

Twee bestuderen aandachtig hun mobiel, een maakt iets schoon, de vierde staat tot mijn beschikking – een cappuccino graag! Ik krijg een bruinig klein wegwerpbekertje met even kleine inhoud voor € 4,10. Ik hoor mezelf mopperen terwijl de jongen knipooglachend het pinapparaat omhooghoudt. 'Wat doen jullie hier eigenlijk?', vraagt hij vriendelijk. 'Iets met boeken?'

Dat 'hier' is het World Library and Information Congress in Ahoy. Voor ik antwoord geef, probeer ik me de doelen van organisator IFLA te herinneren uit eerdere artikelen in IP: toegang tot informatie voor iedereen, information literacy, duurzaamheid, inclusiviteit ... Hij vindt het mooi, maar snapt niet waarom we met duizenden daarover moeten praten. 'Kunnen jullie niet beter iets doen?'

Natuurlijk is actie belangrijk, maar vaak moet je eerst kletsen om daarna de handen te kunnen laten wapperen, reageer ik. Waarop hij zegt: 'Ik bedoelde: die doelen echt in praktijk brengen.'

Hij beseft niet hoe gelijk hij heeft. Want een smet op het congres is de keuze van het IFLA-bestuur om de volgende editie in Dubai te houden. Tegen de wens van haar leden in vrolijk 'ja' zeggen tegen een land dat lgbtqia+personen en vrouwen achterstelt en niet vies is van censuur – dat is niet kies. En die opgespoten, kapitalistische zandbank past ook niet (mijn mening).

Velen gaan boycotten, zo is de verwachting. Maar hoe moet het in de toekomst? Welk land kan wel? Als IFLA samen met Amnesty een lijstje zou maken, wordt dat niet heel lang, vrees ik. Volledig digitaal? Ik ben benieuwd naar de verlossende oplossing. <

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

35

KB Onderzoekskroniek
SDG's in de publieke sector

36

Gelezen
Studie- en leesvoer voor IP'ers

38

Van de KNVI
Beroepsverenigingsnieuws

39

Lifehacking
Zelf e-books maken

SPY CREATURES

De geschiedenis van drones nam een vreemde wending in de jaren zeventig, toen de CIA begon te rommelen met een prototype voor een afluisterrobot met de naam Insectohopter, schrijft de Australische graphic designer en digital artist Marcus Byrne op zijn site. Een soort libel die ongemerkt vijandelijk gebied kon binnenvliegen en informatie kon verzamelen. Helaas werkte het ding niet optimaal, maar het idee zette andere onderzoekers wel aan tot de ontwikkeling van soortgelijke kleine vliegende of zwemmende robots voor verschillende doeleinden. Het inspireerde Byrne tot de serie *Spy Creatures*, alleen ging hij hiervoor met text-to-image AI aan de slag, daarmee bijdragend aan de enorme toename van digitaal beeld het afgelopen jaar.

> Meer over Spy
Creatures en
de toename van
AI-beeld lees je
op pagina 6.

Vervolg van pagina 4-5.

AI GEEFT GROEI DIGITALE BEELDEN EEN EXTRA ZET

Het afgelopen jaar zijn er ruim 15 miljard afbeeldingen gemaakt met behulp van AI. Ter vergelijking: het kostte fotografen 150 jaar, vanaf de eerste foto genomen in 1826 tot 1975, om de grens van 15 miljard te bereiken.

Dat heeft Everypixel vorige maand becijferd. 'Het afgelopen jaar zijn tientallen communities die zich toeleggen op AI-kunst in een stroomversnelling geraakt op internet, van Reddit en Twitter tot Discord', zo stelt het bedrijf. Duizenden (AI-)artists oefenen er hun vaardigheden en delen er hun werkwijze en resultaten met anderen, waaronder ook Marcus Byrne (zie kader). Verder zijn andere beroepsgroepen en industrieën, van architectuur tot fashion, gebruik gaan maken van text-to-image algoritmes voor (beeld)design. Je

kon er bijvoorbeeld over lezen in IP #4-2023 (de 'kunstmatige straatbibliotheek' van digital-designstudio Ulises, zie foto rechts). Daarnaast ontstaan er fakenieuwsbeelden, zoals de 'foto' van de arrestatie van Donald Trump, die Eliot Higgins (Bellingcat) met Midjourney in elkaar draaide.

De hoeveelheid die het afgelopen jaar is gemaakt, is moeilijk te meten, maar wat het ook is, het is ongelooflijk groot, aldus Everypixel, dat geprobeerd heeft een aantal AI-beeldstatistieken en -feiten bij

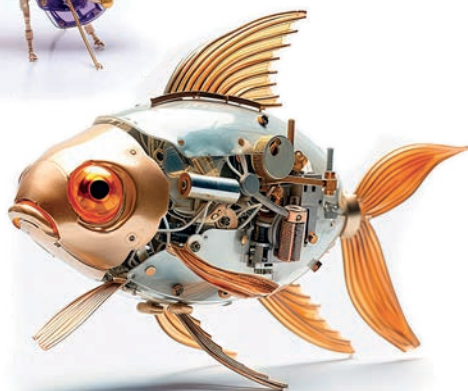
AI boekbushalte

te houden sinds de text-to-image modellen vorig jaar van start zijn gegaan. De belangrijkste inzichten: > Sinds de lancering van DALL-E-2 door OpenAI maken mensen gemiddeld 34 miljoen afbeeldingen per dag. > Het snelst groeiende product is Adobe Firefly, de reeks AI-algorit-

mes die in Adobe Photoshop zijn ingebouwd. In slechts drie maanden na de lancering zijn daar 1 miljard afbeeldingen gemaakt. > Midjourney heeft 15 miljoen gebruikers, 'het grootste gebruikersbestand van elk platform voor beeldgeneratie waarvoor we publiekelijk beschikbare sta-

Robosects en Gaudí-stofzuiger

'Met behulp van de kracht van AI kunnen we ons verschillende wezens voorstellen als "spionage-faciliterende" robots. Insecten bijvoorbeeld', zo stelt graphic designer en digital artist Marcus Byrne. Een mix van prompt crafting in Midjourney en Photoshop voor extra bewerking leverde zijn nieuwste AI-kunstserie *Spy Creatures* op. Byrne inspireerde zijn idee op de insectohtoper van de CIA en op de robofish, een op afstand bestuurbare robotvis die door de Amerikaanse marine werd ontwikkeld om informatie te verzamelen over onderwateromgevingen zonder opgemerkt te worden. 'Met AI kunnen we ons autonome, onopvallend spionerende botwezens voorstellen, op zonne-energie, met GPS-navigatiesystemen en camera's op de plek van de ogen', aldus Byrne. 'Kijk eens goed in

je tuin, misschien zitten ze daar al.' Op zijn site kun je Byrnes boek *101 Midjourney Prompt Secrets* downloaden, met daarin '101 prompt tips voor iedereen die geïnteresseerd is in het eenvoudig creëren van visueel opvallende AI-kunst in Midjourney'.

tistieken hebben', aldus Everypixel. (Vergelijk: Adobe Creative Cloud, dat bestaat uit Adobe Photoshop en andere software voor grafisch ontwerp en video bewerking, waaronder de generatieve AI-tool Adobe Firefly, heeft volgens Prodesigntools 30 miljoen gebruikers.)

> Ongeveer 80 procent van de afbeeldingen (circa 12,5 miljard) is gemaakt met behulp van modellen, services, platforms en applicaties gebaseerd op Stable Diffusion, dat open source is.

> In totaal zijn er meer dan 15 miljard door AI gemaakte afbeeldingen gegenereerd met behulp van bovenstaande tools. 'Dat is meer dan de volledige bibliotheek met foto's, vectoren en illustraties van Shutterstock en eenderde van het aantal afbeeldingen dat ooit naar Instagram is geüpload.'

Everypixel belooft de informatie over dit onderwerp op zijn website te blijven updaten.

Je vindt dit artikel inclusief alle linkjes, ook naar het volledige onderzoek, in het archief op informatie-professional.nl.

Variabelen binnen de prompts kunnen worden gewijzigd om nieuwe en unieke afbeeldingen te genereren. Byrne maakte eerder ook een AI-beeldserie van 'huishoudelijke apparaten die Gaudí ontworpen had kunnen hebben'.

<

Ootuntksjun

Rob Feenstra

Projectleider/consultant bij de Universitaire Bibliotheken Leiden; heeft als aandachtsgebieden bibliotheeksystemen en de digitale bibliotheek

'Ik droom van een keurmerk voor presentaties: geen ISO-achtige toestanden, maar gewoon een aantal minimale eisen'

Ruberteen kumin al softwr wer wi just like abardon wil dee ootuntksjun entiérely.

Het is bloedheet in het benauwde zaaltje, terwijl de spreker tijdens deze conferentie monotoon voortmoddert. Het grote scherm is volledig gevuld met scripting code die net niet te lezen is. Niet dat het veel uitmaakt, want ook in een groter lettertype had ik er niets van begrepen. Mijn gedachten dwalen af en ik droom van een keurmerk voor presentaties. Geen ISO-achtige toestanden, maar gewoon een aantal minimale eisen waaraan een spreker zou moeten voldoen.

Ga uit van de voorkennis van je publiek en niet van je eigen kennis

Je maakt ongetwijfeld een heel deskundige indruk als je begrijpen gebruikt waarvan alleen jij de betekenis kent, maar je bent je publiek na twee minuten kwijt.

Controleer vooraf of de techniek in orde is

Wie herkent niet de volgende situatie: 'En dan gaan we nu naar de live demo ...' Er verschijnt een zwart scherm. De spreker drukt in het wilde weg op wat toetsen en kijkt dan vertwijfeld de zaal in. Er gebeurt even niets. De paniek in de ogen van de spreker is bijna voelbaar. Uiteindelijk verschijnt er iemand van de techniek die wat kabeltjes omlugt en daarna hoofdschuddend het veld ruimt. Het scherm blijft zwart.

Lees niet je eigen sheets voor

In veel gevallen betekent dit dat de toehoorders naar je achterhoofd kijken, maar los daarvan: voor je de eerste regel hebt voorgedragen, heeft de zaal de volledige sheet al bekeken. Ze hadden je tekst liever gewoon thuis op de bank gelezen zonder dat er iemand hinderlijk doorheen praat.

Het kan gebeuren dat je niet achter de inhoud van je presentatie staat, maar doe in ieder geval alsof

Je pikt ze er zo uit, de mensen die van hun baas alleen naar die buitenlandse conferentie mochten als ze een presentatie zouden geven. Veel gezucht, een slaapverwekkende dicte, de uitstraling van een zak hooi en verder alle fouten die hierboven zijn genoemd, dat zijn de kenmerken van deze sprekerscategorie.

#!&%!\$#

Ik weet nog wel wat punten te bedenken voor mijn keurmerk, maar ik word bruusk opgeschrikt door de Amerikaanse moderator van de conferentie die de spreker bedankt voor de 'exciting and inspiring presentation'. O ja, bij het doorbladeren van de hand-outs wordt me duidelijk wat *ootuntksjun* betekent: authentication.

<

DISCUSSIE TIJDENS WLIC 2023 OVER DUBAI 2024: 'KERNWAARDEN BIBLIOTHEEK AANGEVALLEN'

Voordat het World Library and Information Congress (WLIC) van de IFLA van start ging, was er al veel discussie over de volgende editie die in Dubai wordt gehouden, maar tijdens het congres zelf in Rotterdam (21-25 augustus) barstte behoorlijk de bom.

Al eerder hadden Brazilië, Frankrijk, Canada, de Verenigde Staten, Noorwegen, Nederland en België gemeld in 2024 niet naar Dubai af te reizen vanwege de schendingen van de rechten van lgbtqia+-personen, de censuur en de slechte positie van vrouwen. Diverse organisaties zoals de VOB, KB en VVBAD lieten een luid protest horen. Ook op sociale media kwamen er heftige reacties op het besluit dat de International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) nam terwijl 68 procent van de IFLA-leden tegen was. Tot woede van velen ging het IFLA-bestuur akkoord met de voorwaarden van de regering in Dubai dat lgbtqia+-kwesties niet op het programma mogen staan en dat het lgbtqia+-comité van IFLA niet welkom is.

Buttons met regenboogvlag

Frank Huysmans, hoogleraar Information Society aan de UvA, op LinkedIn: 'Hoe het bestuur voor de conferentie van volgend jaar akkoord heeft kunnen gaan met deze eis van Dubai, die tegen alles ingaat waar de bibliotheek voor staat, is een raadsel.' Gar-

relt Verhoeven van de Universitaire Bibliotheken Leiden in *de Volkskrant* van 23 augustus: 'Onze kernwaarden worden aangevalen: vrijheid van meningsuiting en inclusiviteit. De bibliotheek moet een veilige haven voor iedereen zijn.' Fenna IJtsma, eveneens van de Universitaire Bibliotheken Leiden, besloot als protest honderd buttons te maken van een regenboogvlag met een boek erop, die grif werden gedragen.

Slap excuus

Het slappe excuus voor Dubai van Barbara Lison, president van IFLA, die meldde dat 'je niet bang hoeft te zijn zolang je je aan de regels van het land houdt', werd door de bezoekers niet bepaald serieus genomen. Tijdens de algemene ledenvergadering kwam de Scandinavische delegatie met een actie en diende een motie in om volgend jaar de ledenvergadering níét in Dubai te houden. Verhoeven in *de Volkskrant*: 'Ze hadden een maas in de statuten gevonden. De grond voor het bezwaar was dat niet alle leden aanwezig zouden kunnen zijn vanwege de uitsluiting van lgbtqia+ in Dubai. De motie is in meerderheid aangenomen.' <

UNL EN UKB ZETTEN EXTRA IN OP INCLUSIEVER EN DIVERSER PUBLICATIELANDSCHAP

De Universiteiten van Nederland (UNL) en de Samenwerkende Nederlandse Universiteitsbibliotheken en Nationale Bibliotheek (UKB) gaan extra inzetten op een diverser en eerlijker publicatielandschap. Daartoe slaan zij de routes van full open access en diamond open access in.

Deze extra inzet is in lijn met de ambities zoals vastgesteld in het NPOS2030 ambitiedocument en de bijbehorende 'rolling agenda' en met eerdere

haalbaarheidsstudies naar honderd procent open access. Bovendien geven UNL en UKB met deze stap een concrete invulling aan de recente conclusies van de Euro-

Meer dan 80 procent van de jongeren (10-16 jaar) wil een waarschuwing voor schokkende beelden – geweld, seks, dierenleed of 'enge' inhoud – op sociale media, zoals TikTok en Instagram. Dat blijkt uit recent onderzoek van het NICAM, de organisatie achter Kijkwijzer.

Jongeren vrezen dat het algoritme hun steeds meer video's zal tonen waar ze bang van worden, zich voor schamen of een gevoel van onveiligheid door ervaren. Ze willen niet alleen een algemene waarschuwing, maar ook specifieke details, zodat ze zelf kunnen beslissen of ze verder willen kijken of niet. Uit het onderzoek blijkt dat bijna één op de vijf tieners wel eens nare of heftige filmpjes ziet. Meer dan tweederde

van de ouders vreest dat hun kind gewelddadige beelden, gevaarlijke situaties of seksueel gedrag te zien krijgt. Jongeren vinden het bovendien onprettig als schokkende beelden onverwacht worden getoond. Waarschuwingen als 'bevat gevoelige inhoud' vinden ze niet goed genoeg; deze zijn te vaag en het is onduidelijk wie de afzender is. Bovendien vallen deze meldingen niet voldoende op en kloppen ze niet altijd.

pese ministers voor wetenschap, waarin wordt opgeroepen om toe te groeien naar een open, duurzamer en rechtvaardiger wetenschappelijk publicatielandschap.

Full open access

De afgelopen jaren is het aantal publicaties in tijdschriften die volledig open access zijn sterk gestegen. De kosten daarvoor worden momenteel door individuele auteurs betaald uit hun projectenbudgetten, uit fondsen op facultair of institutioneel niveau, of uit subsidies van onderzoeksfinanciers zoals NWO en ZonMW. De afwezigheid van landelijke afspraken

met de uitgevers van deze open access-tijdschriften maakt het moeilijk om te sturen op kostenbeheersing en op de kwaliteit van het publicatieproces. Het is bovendien inefficiënt voor onderzoekers. Om dit te kunnen aanpakken moeten werkprocessen en financiële stromen worden aangepast, vinden UNL en UKB. Zij willen daartoe pilotsgewijs overeenkomsten sluiten met full open access-uitgevers met de bedoeling om publicaties ook nationaal beschikbaar te stellen voor andere kennisinstellingen.

Diamond open access

Daarnaast willen beide partijen

inzetten op diamond open access. Deze vorm richt zich op een ander financieringsmodel, waarin zowel het lezen als het publiceren gratis wordt. Dit is inclusiever, omdat het wetenschapsgebieden helpt waar de transitie naar open access moeilijker is. Het brengt het eigenaarschap van het publicatieproces terug bij de academische gemeenschap. In dit model worden de kosten voor de infrastructuur en de redactie collectief gefinancierd door beroepsverenigingen, instellingen en faculteiten of door subsidies. Een mooi voorbeeld hiervan, aldus UNL en UKB, is openjournals.nl dat financiering krijgt van

onder andere het ministerie van OCW, via het Regieorgaan Open Science NL.

In 2022 is een studie uitgevoerd naar de positie van de diamond-route in het publicatielandschap. Op basis van dat rapport starten UNL en UKB in 2023 een verkennend project dat diamond open access een volwaardiger positie moet geven. <

Het onderzoek laat ook zien dat 64 procent van de tieners filmpjes bekijkt op TikTok; voor Instagram is dit 39 procent. Naarmate ze ouder worden, besteden ze meer tijd aan deze platforms. Meer dan tweederde zit dagelijks meer dan een halfuur op TikTok, waarbij ze vooral vloggers, influencers en muziek- en gamevideo's bekijken. Jongeren ouder dan 12 jaar bepalen zelf wat ze kijken, terwijl ouders nauwelijks meekijken. Slechts een minderheid van de tieners heeft nog afspraken met hun ouders over de duur en het type content dat ze mogen zien.

Aanpak lastig

Het aanpakken van schadelijke video's blijkt lastig te zijn. Sinds 1 juli 2022 zijn uploaders van online video's die in Nederland gevestigd zijn tot een aantal zaken verplicht. Ze moeten een Kijkwijzer toepassen, waarschuwen voor potentieel schadelijke beelden voor kinderen en een KvK-inschrijving hebben. Dit geldt echter alleen voor uploaders die meer dan 500.000 volgers hebben en minstens 24 video's per jaar publiceren. Uit het onderzoek blijkt dat schokkende video's vaak worden geüpload door partijen die niet aan deze voorwaarden voldoen. <

DERDE FINANCIERINGSRONDE DIGITAAL BURGERSCHAP GEOPEND

Onlangs is de derde inschrijvingsronde geopend voor de financieringsregeling Digitaal Burgerschap. Dit programma zet zich in om iedereen aangehaakt te houden in de snel veranderende digitale wereld.

Er zijn drie soorten financiering aan te vragen:

- > Startregeling € 6.000 voor de bibliotheek en € 2.000 voor de begeleidende Provinciale Ondersteuningsinstelling (POI);
- > Programmeringsregeling tot € 35.000;
- > Proeftuinregeling tot € 50.000.

Het programma Digitaal Burgerschap ondersteunt bibliotheken en POI's in het ontwikkelen van een visie en programmering rondom het thema Digitaal Burgerschap. Kandidaten voor de proeftuinregeling worden voor deze ronde in het bijzonder uitgedaagd om met thematische voorstellen rondom AI te komen. <

Heb je nieuws te melden, een trend gespot of een tip die je graag wilt delen met collega-IP'ers? Laat het weten via redactie@informatie-professional.nl.

HEADLINES

- >> **NYT verbiedt gebruik van zijn archief voor training AI-modellen**
- >> **Amerikaanse tech-bedrijven beloven risico's AI te beperken**
- >> **Subsidieregeling Cyberveerbaarheid per september weer opengesteld**
- >> **Extra financiële middelen voor vindbaarheid van digitaal erfgoed**
- >> **Mediehuis lanceert 'volledig AI-gedreven sportwebsite'**

De berichten achter de headlines en meer nieuws vind je op informatieprofessional.nl en in de nieuwsbrief van IP. <

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2023

SEPTEMBER

OKTOBER

13/09 FOTOCOLLECTIES TOEGANKELIJK MAKEN **GAAT DOOR**

13/09 DATA-ARCHITECTUUR EN DATAMANAGEMENT **GAAT DOOR**

14/09 SPECIALIST INFORMATIEVAARDIGHEDEN

20/09 INTRODUCTIE AI IN DE BIBLIOTHEEK,
MEDIATHEEK EN ONDERWIJS ***NIEUW***

20/09 AUDITING IN DE INFORMATIEDIENSTVERLENING (VERDIEPING)

22/09 PROVISIONING IN MICROSOFT 365 ***NIEUW***

22/09 FUNCTIONEEL APPLICATIEBEHEERDER

23/09 KWALITEIT VAN INFORMATIE ***NIEUW***

03/10 DATA STEWARD

03/10 INSTRUCTIEVAARDIGHEDEN

03/10 INTRODUCTIE FAIR ***NIEUW***

04/10 INTRODUCTIE AI IN DE BIBLIOTHEEK,
MEDIATHEEK EN ONDERWIJS ***NIEUW***

06/10 INTERNET ZOEKTECHTENIEKEN (ADVANCED)

06/10 DE NIEUWE RDA

12/10 AUTEURSRECHT VOOR INFORMATIESPECIALISTEN **GAAT DOOR**

Meer informatie:
goopleidingen.nl/agenda
of 070-3512380

Hij debuteerde in Biddinghuizen, op de laatste editie van Lowlands, en zowaar stond de zuil ook in de tentoonstellingshal van het World Library and Information Congress (WLIC) in Rotterdam: de door AI aangedreven poëziemachine Poem Booth.

Poem Booth

SNELDICHTEN MET SLOWTECH AI

De Poem Booth genereert gedichten op basis van ter plekke gemaakte foto's, inspelend op wat het beeld laat zien. Nadat de knop is ingedrukt en de foto is geschoten, analyseert de Poem Booth het beeld en gebruikt hij de resultaten om een gedicht te schrijven. Dat gebeurt met behulp van ChatGPT – razendsnel een nieuw en uniek gedicht. Begin dit jaar was het nog een idee, maar tijdens een AI Hackathon in Amsterdam kreeg het al snel vorm. Justus Bruns, medeoprichter van ontwerpstudio Vouw, ontwikkelde samen met Hugo Visser (Little Robots) een eerste prototype – en met succes. Uit handen van Damian Bradfield, medeoprichter van WeTransfer, ontvingen ze de prijs voor de 'meest artistieke AI-uitvinding'.

Diverse talen

Na de hackathon benaderde het Vouw-team Maarten Inghels, voormalig stadsdichter van Antwerpen, om de gedichten (ofwel de AI) te verbeteren door middel van zijn oeuvre en kennis van de dichtkunst. De bedoeling is dat zich in de loop der tijd meer dichters bij het project aansluiten. Inmiddels is het idee gematerialiseerd tot een elegante zuil die zijn vuurdoop had tijdens Lowlands (18-20 augustus) als onderdeel van het li-

Even oprissen

ChatGPT is een AI-taalmodel dat is getraind op een grote hoeveelheid tekst uit verschillende bronnen, waaronder Wikipedia, boeken en nieuws- en wetenschappelijke artikelen. Dit betreft informatie van gebeurtenissen tot 2021 (recentere data ontbreken). Het kan op basis van een tekstinput (prompt) zelf een tekst maken, wat ook geldt voor andere chatbots.

teraire programma. Daarna reisde de booth meteen door naar het internationaal georiënteerde WLIC (21-25 augustus), waar bibliotheek- en informatieprofessionals uit alle windstreken input leverden voor gedichten, onder meer in het Chinees, Arabisch, Hongaars, Swahili en Xhosa.

Lowlands 2023

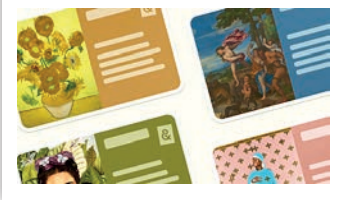
Menselijke waarden

Gaat kunstmatige intelligentie schrijvers vervangen of kan ze een nuttig hulpmiddel zijn? Vouw onderzoekt of AI in staat is om interessante en mooie poëzie te creëren, maar wil tegelijkertijd uitzoeken of AI dichtkunst voor iedereen toegankelijk kan maken, zo schrijft de Amsterdamse ontwerpstudio op zijn site. 'Het initiatief streeft naar innovatieve manieren om de toegang tot lokale schrijvers te verbreden en meer mensen te motiveren om te gaan lezen en schrijven. Om dit te doen koppelt de Poem Booth het bestaande oeuvre en de input van schrijvers aan geavanceerde taalmodellen.'

En dat het liefst gepresenteerd in fysieke vorm. Want Vouw is van de 'slowtech'. 'De Poem Booth brengt de digitale wereld naar de fysieke wereld. Vouw gelooft dat fysieke installaties mensen samenbrengen

PoemPostcards

Google Arts & Culture lanceerde vorige maand PoemPostcards, een tool waarmee je door AI gegenereerde gedichtenansichtkaarten kunt maken op basis van een kunstwerk en een onderwerp naar keuze. PoemPostcards is beschikbaar in de Arts & Culture-app en op de website van Google (nog niet in Nederland), waar je kunt kiezen uit verschillende soorten gedichten, waaronder sonnet, limerick of haiku. De AI baseert de inhoud van het gedicht op het onderwerp dat je in de generator intypt en op het schilderij dat je op de omslag van de Ansichtkaart wilt hebben. Google zegt de gedichten te genereren met behulp van het large language model PaLM 2, dat het bedrijf eerder dit jaar lanceerde.

en sterkere herinneringen creëren dan een digitaal equivalent. Dit is wat wij slowtech noemen: technologie die de menselijke waarden actief verbetert.'

De Poem Booth is mede tot stand gekomen dankzij ondersteuning van Het Nederlands Letterenfonds.

> vouw.com

> Zie ook het artikel over (de preservatie van) digitale literatuur op pagina 24.

<

WLIC 2023

AI-lessen in Rotterdam

'Prompt engineer & librarian gezocht'

Het World Library and Information Congress (WLIC) vindt elk jaar plaats in een ander land. Voor de 88ste editie (21-25 augustus) streek het na lange tijd weer naar Nederland, met het Rotterdam Ahoy Convention Centre als basis. Er was een programma bomvol sessies en activiteiten, commotie over de keuze voor Dubai in 2024 (zie ook pagina 3 en 8) en veel aandacht voor de impact van AI op het vak. Verslag van een vroegerochtendssessie.

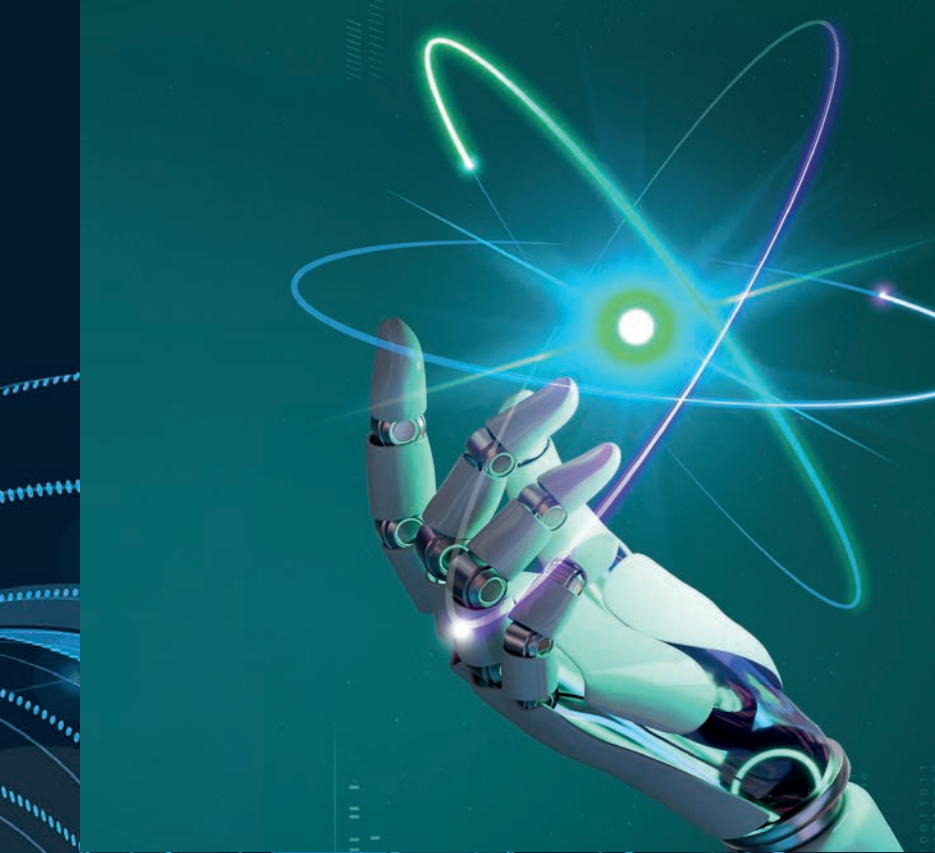
CHAT

BOT

Cindy Lammers
Hoofdredacteur van IP

Een Nederlandse vakgenoot-vrijwilliger staat bij de toegangsdeur te turven met haar tellertje: ‘*Session about AI, over kunstmatige intelligentie? This way.*’ Als ik in haar moerstaal reageer met ‘present, dankjewel’, zegt ze lachend: ‘Veel succes! Ik moet er *niks* van hebben, van die *AAIE*.’ Intussen klikt ze vrolijk verder – en weer iemand naar binnen. De eerste sessie op de tweede dag van het WLIC begint al vroeg, om half 9, maar de zaal is een kwartier voor aanvang al behoorlijk volgelopen. Een aanzienlijke ruimte, die later op die dag, bij de volgende sessies over opkomende technologieën en de impact daarvan op bibliotheek- en informatieprofessionals, tot de nok toe gevuld zal zijn. Stoelen tekort zelfs. ‘Het is een hot topic’, constateert ook moderator **Xuemao Wang** (Charles Deering McCormick university librarian en dean of libraries bij Northwestern University).

Vriend of vijand

De openingssessie, georganiseerd door de special-interestgroepen Digital Humanities/Digital Scholarship en Artificial Intelligence van de International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), organisator van het WLIC, haakt in op generatieve AI, een vorm van AI die iets kan ge-

nereren (denk aan tekst en beeld). Een technologie met het potentieel om de toekomst van bibliotheken en documentatiecentra radicaal te veranderen, zo schrijft het programmaboekje. ‘Zoals bij de meeste nieuwe en groeiende (AI-)technologieën worden de implicaties ervan, zowel positief als negatief, iedere dag duidelijker. Ze leiden tot hoop én zorgen van veel industrieën, en tot veel discussie. De release van ChatGPT in november vorig jaar heeft deze gesprekken versneld, ook in de bibliotheek- en academische wereld. Hoewel AI enorme kansen voor innovatie biedt en de volgende revolutionaire ontwrichting kan zijn, moeten er ook problemen worden aangepakt – die van nu, maar ook problemen die nog moeten worden ontdekt.’

Aan zes sprekers uit vijf continenten de schone taak om ieder in zes minuten, met de hulp van maximaal drie sheets, hun punt te maken in reactie op de stelling van de sessie: is (generatieve) AI een vriend of een vijand van de bibliotheek- en informatieprofessional? Daarna mag de zaal reageren. Dat laatste komt goed, de lezingen echter zijn soms een flinke kluit want dat de voertaal Engels is wil niet zeggen dat iedereen dit accentloos en daarmee verstaanbaar kan spreken. Een puntje voor de organisatie van de volgende editie.

‘Alle ontwikkelingen zijn relevant voor bibliotheek- en informatieprofessionals. Het gaat om informatie – *and information is our business*’

‘De nieuwe era vraagt om een nieuwe skillset: prompt engineering’

De aftrap is voor decaan en professor **Leo Lo** (College of University Libraries and Learning Sciences (CULLS), University of New Mexico). Lo ‘husselt’ digitaal wat met zijn sheets: ‘Ik moest er helaas vier gebruiken’, verontschuldigt hij zich lachend. Niet nodig, zo blijkt; zijn verhaal is helder: ‘Ik weet niet hoe het met jullie is, maar voor mij is de wereld veranderd sinds ChatGPT afgelopen november beschikbaar werd voor het grote publiek. Daarmee is zoiets als code niet langer alleen iets voor de tech-elite, maar voor iedereen. Modellen als ChatGPT zorgen voor democratisering. Het potentieel is enorm, we worden alleen begrensd door onze eigen fantasie en ons begrip van technologie.’

Generatieve AI zal het *information discovery landscape* blijven veranderen, stelt hij. ‘Met Microsofts Bing en Googles Bard erbij heeft dit gevolgen voor de essentie van zoeken; we gaan naar meer intuïtieve en gepersonaliseerde zoekervaringen. De technologie is nog niet perfect, maar ontwikkelt zich razendsnel en we zullen ons daaraan moeten aanpassen.’ De nieuwe era vraagt om een nieuwe skillset: *prompt engineering*. Relevant voor bibliotheek- en informatieprofessionals, zegt hij, want dit gaat om het stellen van de juiste vraag en het geven van een precieze instructie om de meest bruikbare informatie te genereren – ‘*and information is our business.*’

Proactieve informatiestrategie

Kijk naar deze *job ad*, vervolgt Lo: ‘Van Anthropic, een Amerikaanse AI safety and research company (opgezet door Ex-OpenAI’ers, red.) dat een

‘Kunnen we vanuit ons beroep bijdragen aan een cultuur van inspiratie en innovatie om gelijke tred te houden met de technologische vooruitgang?’

eigen large language model (LLM) heeft: Claude 2. Zij zochten recentelijk een prompt engineer & librarian, een jobcategorie die tot voor kort niet bestond. Onze skills in organiseren en information retrieval worden niet alleen herkend, maar ook als noodzakelijk en nuttig gezien.’ Hij stipt nog even de salarisrange aan: tussen de 250.000 en 375.000 dollar per jaar. ‘Onze mogelijkheden zijn niet alleen financieel waardevol,’ vindt Lo, ‘maar we hebben ook de potentie om bij te dragen aan de verandering van het informatielandschap. Zie het als evolueren van beheer van statische databases naar dynamische interactie met AI-generatorinformatie die aansluit bij de individuele behoeften van gebruikers. Onze rol verschuift van informatiecuratie waarbij we bestaande kennis managen naar een proactieve informatiestrategie waarbij we het genereren en leveren van informatie vormgeven en begeleiden.’

Drie vitale vragen

Lo ziet prompt engineering als een skillset, ‘en niet als een nieuwe tool in je toolbox’. We moeten vooruit, zegt hij, en er zijn drie vitale vragen waar we over moeten nadenken. ‘De eerste betreft *AI literacy*, en die gaat over groei, aanpassingsvermogen en moed: zijn we er klaar voor om op de ontdekkingsreis te gaan en vaardigheden te leren die nodig zijn om uit te blinken in prompt engineering? Kunnen we vanuit ons beroep bijdragen aan een cultuur van inspiratie en innovatie om gelijke tred te houden met de technologische vooruitgang?’

‘De tweede vraag gaat over *collaboration or competition*: kunnen we AI zien als partner om onze mogelijkheden uit te breiden of zien we haar als rivaal die onze human touch bedreigt? Hoe maken we gebruik van *the best of both worlds*? De derde vraag betreft de toegang tot AI: hoe kunnen we ervoor zorgen dat bibliotheken en andere organisaties toegang hebben tot de technologie en dat iedereen ervan kan profiteren? Dat we geen verdere vergroting krijgen van de digitale kloof? *Our answers will shape the path we take, the impact we make and the legacy we leave.*’

‘Het risico van *garbage in, garbage out*, zoals bestaat bij AI, heb je niet bij een mens van vlees en bloed’

‘IP’ers zijn *information custodians*, laten we dat niet vergeten’

Op een ander continent, in Afrika, is het enthousiasme voor de technologie iets minder groot. **Fehintola Onifade**, bibliothecaris bij de Federal University of Agriculture in Abeokuta, Nigeria, waarschuwt voor het effect van generatieve AI op kennisontwikkeling. ‘*Information is the most valuable asset in any society*. Als informatieprofessionals helpen wij om in de informatiebehoeften van onze gebruikers te voorzien. Daarvoor gebruiken we allerlei bronnen die we realtime presenteren. AI op haar beurt is gebaseerd op deep learning-modellen die het menselijk brein en de intellectuele capaciteit nabootsen. Maar ze is gelimiteerd – in originaliteit en in juistheid. AI is getraind op een zekere dataset, wat de uitkomst beïnvloedt. Daarom moeten we er voorzichtig mee zijn.’ Plus: als gebruikers technologie gaan inzetten, hebben ze de informatieprofessional, de intermediair, straks wellicht niet meer nodig. Dit kan leiden tot werkloosheid voor sommigen van ons, denkt Onifade.

Een professional kan realtime afstemmen op jouw behoeften, een-op-een, daar kan al wat kunstmatig is niet tegenop, wil ze maar zeggen. ‘Het risico van *garbage in, garbage out*, zoals bestaat bij AI, heb je niet bij een mens van vlees en bloed. Blijf dus op je hoede, anders kan AI destructief zijn voor het vakgebied. IP’ers zijn *information custodians*, laten we dat niet vergeten.’

‘We moeten vaardigheden verwerven om data kritisch te beheren – *data literacy* dus’

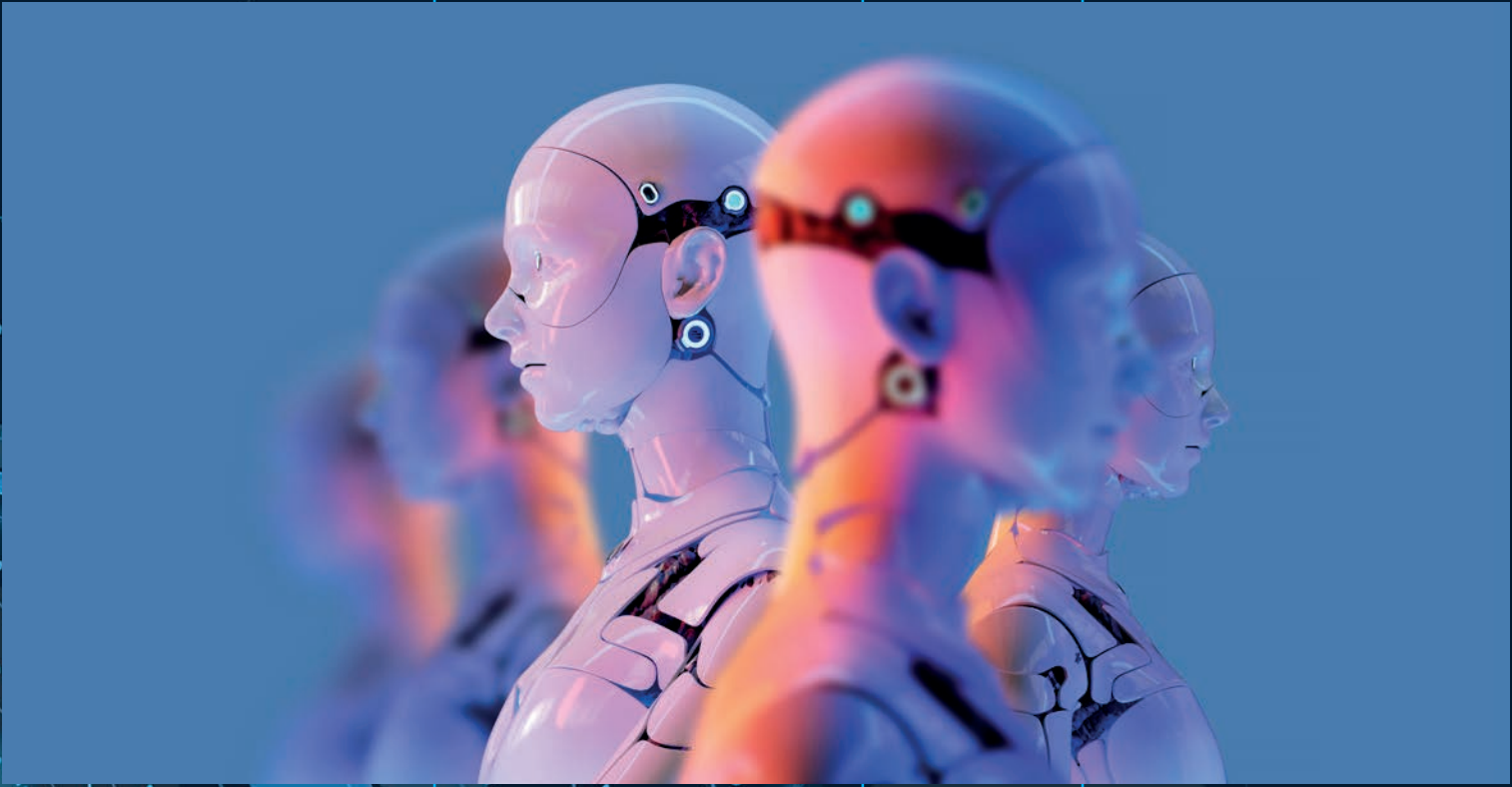
Wie het heeft over (generatieve) AI, komt ook al snel op het terrein van de ethicus terecht. Vanuit Slovenië doet **Mojca Rupar-Korosec**, research assistant bij de National and University Library (NUK), een duit in het zakje. Ze haalt meteen enkele ethische richtlijnen aan voor het gebruik van AI, specifiek de principes die wetenschappers Luciano Floridi en Josh Cowls in 2019 opstelden in hun *A Unified Framework of Five Principles for AI in Society*. Dit zijn: *beneficency, justice, harmlessness, autonomy* en *explainability*.

Volgens Rupar-Korosec is *data openness*, ofwel data transparant maken voor gebruikers, de eerste en belangrijkste taak die informatieprofessionals kunnen uitvoeren. ‘Het toenemende gebruik en de groeiende afhankelijkheid van data betekent dat we tools en vaardigheden moeten verwerven om data kritisch te beheren, zeker in dit tijdperk van AI. *Data literacy* dus.’ Ze ziet de technologie daarnaast als een manier om de menselijke capaciteit uit te breiden of te verbeteren; ‘dat AI als een soort copiloot helpt bij moeilijke taken zodat de mens kan focussen op zijn *creative responsibilities*.’

Fair use filters

Verder is het belangrijk om stil te staan bij het gebruik van *fair use filters* die kunnen identificeren of er bij AI sprake is van onjuiste informatie of bedrog, zegt ze. ‘Daar wordt al aan gewerkt – door AI-aanbieders en via de EU AI Act, maar waakzaamheid blijft geboden.’ Tot slot nog denkvoer voor de aanwezigen in de zaal: ‘AI is kwetsbaar, onbetrouwbaar en niet altijd in staat tot logisch redeneren, maar bedenk dat jij daarbij ondersteuning kunt bieden. En AI is buitengewoon krachtig en potentieel nuttig, maar de technologie mag niet de menselijke input vervangen.’

‘Het is van belang om onze eigen skills up-to-date te houden en anderen op te leiden’

Soraya Hariyani Putri, informatie-professional bij de National Library of Indonesia, haakt in op de gevolgen van AI voor reference services in academische bibliotheken, al blijft haar bijdrage enigszins oppervlakkig. ‘AI wordt al in toenemende mate ingezet op allerlei terreinen in onze bibliotheekorganisatie. Denk aan indexing en retrieval, virtual assistance, data analytics, het aanbevelingssysteem, collectiepreserving en reference services. AI-technologieën transformeren de manier waarop bibliotheken opereren; hun patronen zullen verschuiven. Het is essentieel voor ons professionals om de implicaties hiervan te snappen. Dat we herkennen hoe AI de bibliotheekdiensten kan verbeteren en dat we tegelijkertijd de ethische, praktische en professionele aspecten aanpakken die met de implementatie ervan gepaard gaan. Dat betekent ook onze eigen skills up-to-date houden en anderen blijven opleiden.’

‘Er is een bredere en diepere kennis van collections as data nodig als we willen overleven’

‘Generatieve AI-modellen zijn *assistants in information retrieval*’, begint **Rossana Morriello**, bibliothecaris bij Sustainability Services aan de Polytechnic University of Turin. ‘En AI is niet nieuw, want ze wordt al langer in bibliotheken gebruikt, bijvoorbeeld in discovery services (diepgaand zoeken). Het probleem daarbij is dat deze AI is getraind op big data, inclusief bias en dergelijke, terwijl bibliotheekdata geen big data zijn. Wat dit betreft kunnen bibliotheken en bibliotheekprofessionals iets doen, namelijk een rol pakken in het bieden van metadata die open zijn vanuit een diversiteits- en inclusiviteitsperspectief. Zij kunnen documentatie geven over data – in het bijzonder als het gaat om historische bibliotheekdata. En proberen bij te dragen aan het personaliseren van data zodat deze aansluiten bij de behoeften van de gebruikers.’

‘AI is kwetsbaar, onbetrouwbaar en niet altijd in staat tot logisch redeneren, maar bedenk dat jij daarbij ondersteuning kunt bieden’

Voice search

In de toekomst zal generatieve AI waarschijnlijk verder gaan dan alleen het beantwoorden van een vraag zoals nu het geval is, zo voorspelt Morriello. ‘Denk aan dingen suggereren of de gebruiker aanzetten tot het uitvoeren van een opdracht. *Voice search* op basis van AI is ook zo iets. Wij hebben al voice services als bibliotheekapplicatie; text-to-speech en speech-to-text gecombineerd met de API of OPAC (online public access catalog)-set. Ook discovery services biedt services op basis van *voice input* – een soort Alexa voor bibliotheken. Er is wat dit betreft nog wel wat te winnen. Google search gebeurt al voor meer dan 20 procent op basis van voice, zo blijkt uit cijfers.’ De rol van bibliotheek- en informatie-professionals zal in de toekomst niet minder belangrijk worden, denkt ze. Ze kunnen een cruciale rol vervullen in de huidige *data society*, maar dan moeten ze wel mee met de trend: ‘Ze hebben een bredere en diepere kennis van *collections as data* nodig, een achtergrond in *linking, connecting and documenting data*. Ook kunnen ze een belangrijke support zijn voor data scientists. Doen ze dat niet, dan bestaat het risico op marginalisering.’

‘Zorg dat je blijft, betrek AI-experts, verdiep je in use cases, evalueer tussentijds en vergeet de ethische aspecten niet’

De laatste spreker is niet fysiek aanwezig in Rotterdam, maar deelt haar verhaal via een vooraf opgenomen video, *made in Taiwan*. **I-Ling Cheng**, assistent-professor bij het Graduate Institute of Library and Information Sciences, National Chung Hsing University (NCHU) in Taichung, vat nog even de impact van AI op bibliotheken samen, om daarna over te gaan op waarom ze de technologie moeten omarmen: ‘Informatie beheren en bewaren voor toekomstige generaties, dat is de taak van informatieprofessionals, ook in het huidige AI-tijdperk.’ Dus: ‘*Stay informed*, zorg dat je blijft en regel ook educatie van je gebruikers, betrek AI-experts erbij, verdiep je in use cases, evalueer tussentijds hoe het gaat en wat AI je oplevert, en vergeet daarbij de ethische aspecten niet.’ Verder: veel succes voor iedereen vanuit Taiwan.

‘Bibliotheken zijn gewend aan technologische veranderingen. Ik denk dat we ons prima kunnen aanpassen’

Enkele reacties uit de zaal

‘Een menselijke schaker en een artificiële speler zijn samen beter dan ieder apart. We moeten gebruikmaken van elkaars kracht.’ (National Library Board Singapore)

‘Al zie ik als een *frenemy* – friend of enemy afhankelijk van de context. Ik ben wat cynisch vandaag de dag over techbedrijven, verkopers en uitgevers die AI-technologie integreren in producten die bibliotheken aanschaffen en dan beperken hoe we die informatie kunnen gebruiken. In de VS hebben we dergelijke problemen gehad met uitgevers van e-books en elektronische informatie. Er zijn veel goede mogelijkheden voor AI in de bibliotheek, maar ik ben ook bezorgd, onder meer over de macht van een relatief kleine groep uitgevers en over wat er gebeurt, bijvoorbeeld met copyright, als ze AI toepassen.’ (William & Mary University, Williamsburg)

‘We kunnen monotone, routinematige activiteiten door robots laten doen, daarmee houden we onze handen en ons hoofd vrij voor zaken waar we als mens goed in zijn.’ (National University of Nigeria)

‘Ik ben blij te horen dat veel aanwezigen hier openstaan voor de mogelijkheden van AI en ook dat LLM's zijn ontwikkeld. Ik zoek tegelijk expertkennis van informatieprofessionals die kunnen helpen bij de duiding van deze systemen, ook richting gebruikers, en bij

bijvoorbeeld de data-input, want een ander – minder prettig – aspect is mijn grote zorg is desinformatie. We zien een nieuwe vorm van desinformatie ontstaan door die LLM's.’ (MIT Press)

‘We hebben het eerder gedaan. Toen Google kwam, hebben we mensen moeten leren hoe ze deze zoekmachine moeten bevragen. Met AI is hetzelfde nodig. De *big thing* dat we moeten zien te beïnvloeden, zijn de *data pools* die worden gebruikt voor training. Vanuit de EU focussen we op het creëren van *data spaces* van specifieke onderwerpgebieden zodat we weten dat wat wordt gebruikt autoriteit en validiteit heeft. We moeten gebruikers *critical thinking* bijbrengen, maar de basisdata zijn evengoed heel belangrijk.’ (Europese Unie)

‘We moeten waken voor monopolie. Zoals het nu gaat, kunnen alleen degenen met geld *advanced content* creëren te opzichte van degenen die de licenties niet kunnen kopen.’ (University of Pretoria)

‘Er ligt een kans voor informatieprofessionals als we AI gaan helpen trainen door mensen te helpen data beschikbaar te maken. Iedereen heeft het over data, en AI heeft goede data nodig. Als wij laten weten dat dit onze job is, dan rechtvaardigen we ons bestaan, onze rol en onze betekenis.’ (researcher Nederland)

Gewend aan techuitdagingen

Na de sprekers is het aan de zaal om te reageren op stellingen als ‘AI: *friend or foe*’ en ‘welke belangrijke functies zullen door AI worden getransformeerd of zelfs vervangen’. Moderator Wang laat het helaas een beetje waaien. Er volgt geen discussie, en hij wakkert die ook niet aan. Alleen reacties. Gelukkig zijn die er in overvloed en uit alle hoeken van de wereld – van Kazachstan tot Canada en van professionals van universiteiten en nationale overheden tot Internet Archive en de Europese Unie (zie ook het kader).

Enkele reacties gaan in op de technologische innovatie van de afgelopen decennia die we allen kennen, en de IP'er in het bijzonder. Deze heeft, zeker degenen die wat langer in het vak zitten, al heel wat vernuft zien langskomen, zoals de wijziging in bestandsformaten en de opslag van documenten en data. ‘Bibliotheken zijn gewend aan technologische verandering. AI is een stap verder wellicht, maar ik denk dat we ons prima kunnen aanpassen’, vat een aanwezige het positief samen.

Dit artikel vind je inclusief alle linkjes in het archief op informatieprofessional.nl. <

Pimp your paper or perish

**Frank
Huysmans**

Bijzonder hoogleraar
Information Society aan
de UvA en zelfstandig
onderzoeker en adviseur
bij WareKennis

‘In de afgelopen
kwarteeuw zijn
wetenschappers
veel stelliger
geworden in het
beschrijven van
hun resultaten’

Grappig weetje: wetenschappers zijn in de loop der jaren meer positieve woorden gaan gebruiken. Drie Nederlandse wetenschappers, Vinkers, Tijdink en Otte, telden in 2015 hoe vaak een selectie van vijftig positief geladen bijvoeglijk naamwoorden (onder andere *novel*, *robust* en *promising*) in samenvattingen van wetenschappelijke artikelen voorkwam. Wat bleek? In veertig jaar tijd was het percentage samenvattingen dat een of meer van deze adjectieven bevatte bijna vernegenvoudigd, van 2,0 naar 17,5 procent. Als dit zo doorgaat, schreven de auteurs met gevoel voor satire, is het woord ‘novel’ (vernieuwend) in het jaar

2123 in elke samenvatting te vinden. Negatieve kwalificaties (eveneens vijftig stuks, waaronder *disappointing*, *insufficient* en *weak*) bleken overigens ook vaker voor te komen. Deze stijging bleek echter een stuk minder groot.

De mogelijke tegenwerping dat het hier wel eens om een maatschappijbrede trend zou kunnen gaan, werd ontkracht door recente boeken in de GoogleBooks Ngram Viewer. Daarin veranderde in hetzelfde tijdvak hoegenaamd niets. Vinkers et al. legden een verband met de druk die wetenschappers voelen om hun werk gepubliceerd te krijgen. Wie onvoldoende publicaties ‘scoort’, riskeert het mislopen van een promotie of, erger nog, het verliezen van zijn baan. Door dit *publish or perish*-mechanisme zouden onderzoekers zich genoodzaakt zien hun werk zo goed mogelijk te verkopen aan tijdschriftredacties.

Nu gaan die redacties natuurlijk niet alleen maar af op samenvattingen. Ze sturen de artikelen ter beoordeling door naar twee of meer ter zake kundige vakgenoten; de zogenaamde *peer review*. Deze *peers* lezen de hele tekst door, beantwoorden een lijstje vragen over de kwaliteit ervan en geven een eindoordeel: publiceren – al dan niet na lichte of grondige herziening – of afwijzen. Als auteurs hun papers pimpen, zou dat dus eigenlijk ook in de rest van het artikel zichtbaar moeten zijn. Chinese onderzoekers gingen dat in 2020 na. En inderdaad, de positieve adjectieven komen óók in de hoofdtekst vaker voor.

Nog interessanter is een recent artikel van drie andere Chinese wetenschappers. Zij onderzochten het gebruik van woorden die voorzichtigheid uitdrukken. In de taalkunde staat dit bekend als *hedging*: verzachten of afzwakken. De verzachtende werkwoorden (onder andere *may*, *could*, *appear to*), bijwoorden (*presumably*, *relatively*, *usually*) en bijvoeglijk naamwoorden (*typical*, *apparent*, *unclear*) werden geturfd in de onderzoeksartikelen van het tijdschrift *Science*. Je raadt het al: in de afgelopen kwarteeuw is het gebruik van deze woorden flink teruggelopen. Wetenschappers zijn veel stelliger geworden in het beschrijven van hun resultaten. Als we deze trend niet keren, schreven Vinkers en de zijnen in 2015, zijn het straks niet de beste wetenschappers die de meest prestigieuze posities verwerven, maar degenen die hun resultaten het beste weten uit te venten. Met de uitkomsten uit de recente studies begint het daar wel een beetje op te lijken. Of nee, het is gewoon zo.

Europese jeugd aanpak tegen fake news

Media geletterdheid als harnas

Hoe herken je desinformatie? Welke skills heb je daar als jongere voor nodig en hoe kun je je ertegen wapenen? Een consortium van Europese organisaties wil hierbij helpen met het project SMILES, een nieuwe lesmethode waarbij docenten en bibliotheekprofessionals samenwerken om de mediawijsheid van leerlingen tussen de 12 en 15 jaar te vergroten. Een inkijkje in het project.

Van 1 maart 2021 tot en met 30 april 2023 heeft een consortium van verschillende organisaties in Nederland (KB, De Haagse Hogeschool en Beeld & Geluid), België (Media & Learning Association en Public Libraries 2030) en Spanje (Fundación Goteo/Platoniq) een onderzoeksproject uitgevoerd, gefinancierd door het Erasmus+-programma van de EU en gericht op het vergroten van de nieuwsmediageletterdheid onder jongeren. Als titel werd gekozen voor SMILES (innovative methodS for Media & Information Literacy Education involving schools and libraries). Aanleiding voor het project was de opkomst van desinformatie en de behoefte aan lesmaterialen om jongeren tegen dit fenomeen te wapenen. De KB zag een sterke noodzaak voor een praktisch onderzoeksproject waarbij een team van Europese organisaties gezamenlijk nieuwe methoden zou ontwikkelen en testen op het vlak van nieuwsmediawijsheid en informatiegeletterdheid. Een van de belangrijkste doelen van het

Anne-Katelijne Rotteveel

Impactonderzoeker bij de KB, de nationale bibliotheek

Elke Müller

Senior onderzoeker en docent bij De Haagse Hogeschool

SMILES-project was het ontwikkelen van lesmateriaal voor Nederlandse, Belgische en Spaanse leerlingen tussen de 12 en 15 jaar waarmee ze leren desinformatie te herkennen en zich ertegen te wapenen. Daarnaast moest er samenwerking tot stand worden gebracht tussen bibliotheekprofessionals in brede zin en docenten in het voortgezet onderwijs in de deelnemende landen Nederland, België en Spanje, zodat zij de ontwikkelde lesmaterialen aan middelbare scholieren zouden kunnen aanbieden.

Project in drie fasen

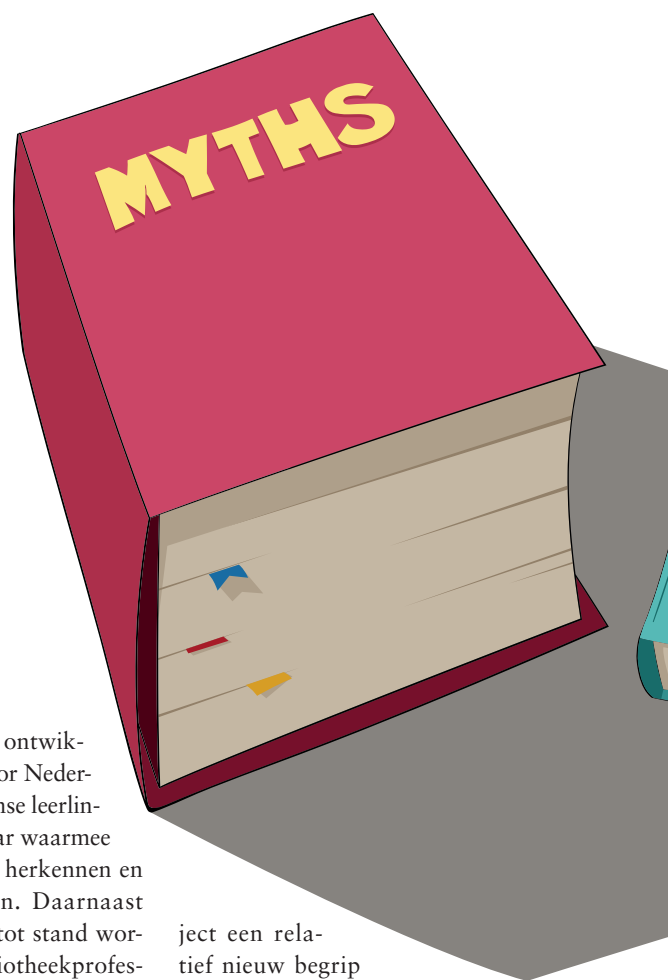
Het project bestond uit drie fasen. In de eerste fase werd een literatuuronderzoek uitgevoerd waarin de status van desinformatie en nieuwsmediawijsheid in elk deelnemend land werd besproken, evenals de verschillende onderwijsbenaderingen per land. Al deze baseline studies zijn terug te vinden op de website van SMILES (<https://smiles.platoniq.net/>). Opvallend is dat desinformatie in Nederland bij aanvang van het pro-

ject een relatief nieuw begrip bleek dat met name door de coronapandemie is opgekomen, zo kwam uit het onderzoek naar voren.

In de tweede fase ontwikkelden de verschillende partners alle lesmaterialen, die uit vijf modules bestaan. Elke module bevat lesmateriaal voor Nederlandse, Belgische en Spaanse leerlingen tussen de 12 en 15 jaar om desinformatie te herkennen en te bestrijden. De derde fase bestond uit een onderzoek naar de effectiviteit van de SMILES-aanpak.

Ontwikkeld lesmateriaal

De vijf modules zijn op basis van de resultaten van het literatuuronderzoek ontwikkeld. Daarnaast werden er trainingen aangeboden aan duo's van mid-

waarin alle lessen stap voor stap worden uitgelegd. De docenten en bibliotheekprofessionals gingen aan de slag met de volgende lesplannen:

Module A: Wat is desinformatie?

Deze module behandelt het onderscheid tussen desinformatie en betrouwbare informatie, evenals de rol van nieuws, journalisten en nieuwsorganisaties. De module is een interactieve werkvorm over nieuws, informatie en opinievorming, en ze benadrukt het belang van journalistiek en persvrijheid. Het wordt aanbevolen dat docenten en bibliotheekprofessionals lokale voorbeelden van desinformatiecampagnes kiezen en behandelen waarbij ze open vragen aan de leerlingen stellen.

Module B: Hoe herken en weersta je desinformatie?

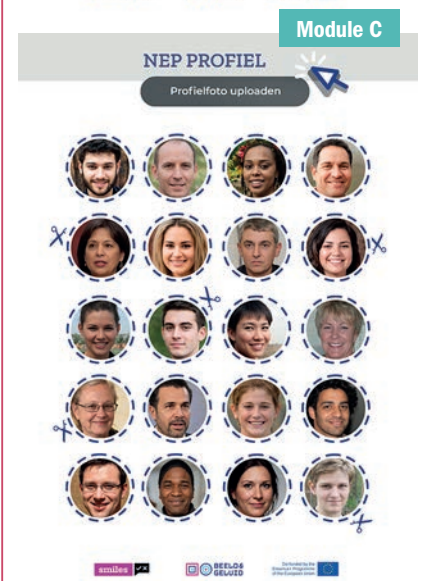
Het doel van deze module is om leerlingen praktisch te helpen bij het opsporen (identificeren) en weerstaan van desinformatie, dit alles gericht op de digitale vaardigheden en kennis van de leerlingen. Dit gebeurt door een interactief online spel: De Waakzame Courant. In dit spel kruipen leerlingen in de huid van een aspirant-journalist die vijf verschillende opdrachten (minigames) moet doorlopen om een professioneel journalist te worden. Centraal staat niet alleen hoe een journalist, maar feitelijk ieder-

‘Desinformatie in Nederland bleek bij aanvang van het project een relatief nieuw begrip dat met name door corona is opgekomen’

een informatie correct kan analyseren, rapporteren en delen.

Module C: Technieken die worden gebruikt

Door leerlingen een eigen desinformatiecampagne te laten ontwikkelen, ontdekken ze welke technieken worden gebruikt om desinformatie te maken. Na deze module herkennen ze verschillende manipulatietechnieken die worden ingezet om het publiek te beïnvloeden.

‘Centraal in het spel staat niet alleen hoe een journalist, maar iedereen informatie correct kan analyseren, rapporteren en delen’

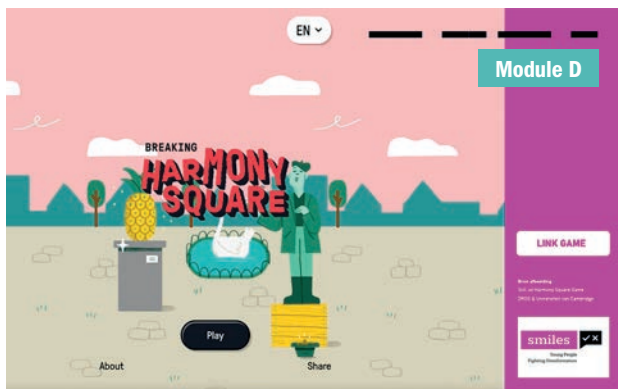
Module D: Ontdek op welke manieren desinformatie wordt verspreid

Leerlingen leren over de strategieën die in desinformatiecampagnes worden gebruikt. De module bevat het online spel Harmony Square over een kleine buurt die is geobsedeerd door de democratie. De speler speelt de rol van iemand die

delbareschool docenten en bibliotheekprofessionals om hun te leren hoe ze de modules aan leerlingen zouden kunnen onderwijzen. Hiervoor werd ook een digitale toolkit samengesteld

wordt ingehuurd als ‘chef Desinformatie’ en opzettelijk de rust en stilte op het plein moet verstoren door verdeeldheid aan te wakkeren en bewoners tegen elkaar op te zetten.

Module E: Desinformatie en maatschappij

De laatste module staat stil bij de vraag wat de collectieve en emotionele impact is van desinformatie. De trainer voert activiteiten uit waarbij de leerlingen op een historische manier nadenken over desinformatie en hoe die ons zowel op maatschappelijk als persoonlijk niveau beïnvloedt. Onderdeel van deze module is het maken van een tijdlijn van desinformatie door de geschiedenis heen, waarbij de impact uit het verleden kritisch wordt verkend.

Effectiviteitsonderzoek

Het laatste onderdeel van het SMILES-project bestond uit het wetenschappelijk evalueren van de effectiviteit van de lessen door middel van een effectmeting. Na het analyseren van literatuur over desinformatie en de manieren waarop nieuwsmediawijsheden in de literatuur is gemeten, zijn er kennistoetsen opge-

‘Leerlingen zeggen dat zij na het volgen van de lessen het verschil kunnen zien tussen desinformatie en betrouwbaar nieuws’

steld. Deze bevatten uitspraken over desinformatie die door respondenten met ‘goed’ of ‘fout’ zijn beantwoord. Het aantal goed beantwoorde stellingen voorafgaand aan de lessen werd vervolgens vergeleken met het aantal goed beantwoorde stellingen na de lessen. Op deze manier is geprobeerd een positief leereffect van de ingezette lessen aan te tonen.

Kwantitatief en kwalitatief

De kennistoetsen werden afgenomen bij beide doelgroepen van het project: duo’s (docenten en bibliotheekprofessionals) en scholieren. Zij vulden zowel voorafgaand aan de eerste als na de laatste training of workshop een vragenlijst in om te bepalen of er kwantitatieve effecten van de SMILES-modules waarneembaar zijn. Naast deze kwantitatieve analyse werden er ook kwalitatieve gegevens verzameld, onder meer door mondelinge feedback en interviews.

Logbestanden en enquêtes met open vragen illustreren hoe de leerlingen en trainers respectievelijk de lessen en train-de-trainerworkshops hebben ervaren en laten hen reflecteren op hun eigen leerprocessen. Daarbij wordt ook stilgestaan bij de effectiviteit van de geteste methodiek in de drie landen: wat zijn de best practices en waar zien we verbeterpunten? Alle resultaten zijn online te lezen via deze link: <https://smiles.platoniq.net/processes/report>.

Startpunt voor discussie

Uit de analyse komt naar voren dat de uitspraken uit de kennistoetsen onvoldoende aansluiten bij de lessen om een significante leercurve vast te stellen. Niettemin blijkt uit de kennistoetsen dat leerlingen zelf stellen dat zij na het volgen van de lessen het verschil kunnen zien tussen desinformatie en betrouwbaar nieuws. In Nederland zegt 55 procent van de leerlingen dat, in België 63 procent en in Spanje 44 procent. Bovendien geven ze aan nieuwe dingen te hebben geleerd en meer te willen weten over het onderwerp desinformatie – dat geldt voor een kwart van de leerlingen in Nederland en België en voor 35 procent van de leerlingen in Spanje.

Uit de kwantitatieve analyse blijkt ook dat ruim 40 procent van de leerlingen

het leuk vindt om mee te doen aan de lessen. Zo’n 40 tot 50 procent zegt het geleerde in de praktijk toe te gaan passen. Verder blijkt dat leerlingen de lessen interessant vinden en dat deze een startpunt vormen voor discussie, verdere activiteiten en verdieping.

Aanvulling op bestaand lesmateriaal

De ingevulde kennistoetsen onder de trainers (de duo’s) laten eveneens geen significante verschillen zien tussen het aantal goed beantwoorde stellingen in de kennistoets die voor de training is ingevuld en die erna. De meeste trainers geven echter aan dat ze zich na het volgen van de train-de-trainerworkshops in staat voelen om (nieuws)mediawijshedenstraining over desinformatie aan jongeren te geven. In Nederland is 71 procent het (helemaal) eens met deze stelling, in België 60 procent en in Spanje 67 procent.

De kwalitatieve resultaten van het onderzoek laten ook zien dat de geïmplementeerde lessen positieve effecten hebben. Docenten geven aan dat leerlingen geïnteresseerd zijn in het lesmateriaal en kennis opdoen over het onderwerp. Ook zeggen ze dat de modules goed zijn opgebouwd en een aanvulling vormen op het bestaande lesmateriaal over dit thema. Wel is gebleken dat de modules niet geschikt zijn voor alle niveaus en leeftijden vanwege het soms ingewikkelde taalgebruik. Daarnaast geven docenten aan veel tijd kwijt te zijn met het uitleggen van het project, de kennistoetsen en de definities. Daarom zijn de modules te lang voor één lesuur en kunnen zij beter over meerdere uren worden verspreid.

Aangepaste vorm

De docenten zijn verder van mening dat de lesmaterialen aanzetten tot bewustwording over het onderwerp. Daarnaast vinden ze de modules informatief en de uitleg duidelijk, en dat er veel ruimte is voor dialoog. De sfeer tijdens de lessen is ‘prettig’. Alle trainers geven dan ook aan de door SMILES ontwikkelde modules te blijven doceren in de nabije toekomst, zij het soms in aangepaste vorm.

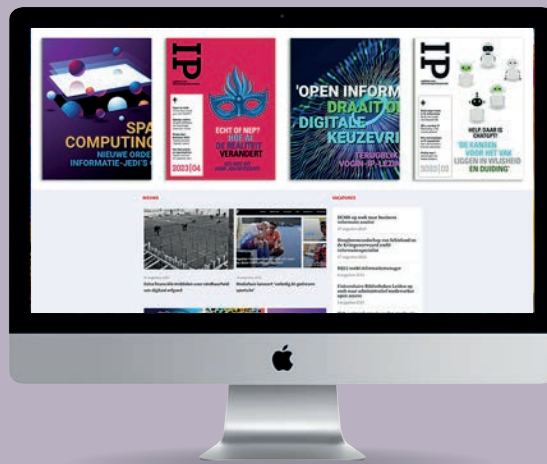
> Al het lesmateriaal is vrij te gebruiken en te vinden op <https://smiles.platoniq.net>. <

IP

vakblad voor
informatieprofessionals

Hybride IP:
papier
en
online

IP verschijnt jaarlijks
vier keer op papier en
vijf keer als digitaal magazine.

De papieren IP belandt gewoon in je fysieke brievenbus, de digitale IP krijg je als versleutelde link die we sturen naar het mailadres dat bij ons bekend is. Daarnaast kun je als abonnee alle IP's – papier en digitaal, vanaf jaargang 2011 – als vanouds raadplegen in het **online archief** op informatieprofessional.nl. De losse bijdragen in full-text en de hele nummers als pdf (papieren bladen) en als digitaal magazine.

Vragen? Mail dan even naar
redactie@informatieprofessional.nl.

www.informatieprofessional.nl

'Data moeten vindbaar voor m

Als promovendus en postdoc deed hij onderzoek in de bewegingswetenschappen, maar stapte over naar de IT – als onderzoeker werken vond hij nogal solitair. Nu helpt Niek van Ulzen als datasteward alweer vele jaren onderzoekers bij het FAIR maken van hun data. Zijn ambitie is om data uit verschillende bronnen uitwisselbaar en herbruikbaar te maken. 'Het trekt me erg om zo betrokken te zijn bij de voorhoede van kennisontwikkeling.'

HOE BEN JE IN DIT VAK GEROLD?

'Na mijn studie bewegingswetenschappen ben ik aan de VU gepromoveerd op een onderzoek naar bewegingssynchronisatie tussen personen. Hiervoor combineerde ik de bewegingswetenschappen met de sociale psychologie. Ik onderzocht of mensen die naast elkaar op een lopende band lopen met elkaar in de pas gaan lopen. Mensen worden naar elkaars ritme toegetrokken, maar hebben ook een eigen voorkeursritme waarnaar ze weer terugkeren, zo bleek. Na mijn PhD werkte ik twee jaar als postdoc in Italië. Maar werken als promovendus en postdoc vond ik nogal eenzaam. Daarom wilde ik daarna iets heel anders doen, buiten de wetenschap, en werd ik IT-consultant bij Transfer Solutions in Nederland.

Het eerste zaadje voor mijn interesse in datamanagement werd geplant met het project Basisregistratie Grootchalige Topografie dat ik samen met ProRail bij Transfer Solutions deed. Vroeger hadden gemeenten, provincies, ministeries en organisaties als ProRail en de waterschappen allemaal hun eigen kaarten, die soms verschillende informatie over de gebouwen, wegen en spoorlijnen bevatten. In dit project moesten alle organisaties hun data aanleveren om daarmee samen één grote digitale kaart te maken. Het was een grote data-integratieoperatie. Ik heb daar ervaren hoe

Anneke de Maat
Freelance tekstschrijver
en communicatieadviseur

IPaspoort

Naam en leeftijd: Niek van Ulzen (43)

Opleiding: doctoraal en PhD in de bewegingswetenschappen aan de Vrije Universiteit Amsterdam

Huidige functie: datasteward bij het KNMI, Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut

Wordt blij van: multidisciplinair teamwork, sporten en zijn dochter van anderhalf

Ergert zich aan: veel gepraat, weinig actie

Inspiratiebron: open science en innovatief werken aan FAIR data

je als team kunt samenwerken.

In 2015 solliciteerde ik op de functie programmamanager Sportonderzoek bij de faculteit Beweging, Sport en Voeding (BSV) van de Hogeschool van Amsterdam (HvA). De manager vroeg toen of ik een deel van de tijd datasteward wilde zijn. Dat vond ik een mooie combinatie van weer met mijn vroegere vakgebied bezig zijn en de kennis van werken met data die ik als IT-consultant had opgedaan. Uiteindelijk ben ik volledig als datasteward gaan werken voor twee HvA-faculteiten: BSV en Gezondheid.'

WAT DEED JE ALS DATASTEWARD BIJ DE HVA?

'Toen ik begon was de functie van datasteward voor mij en anderen nog nieuw, dus was het even zoeken. Samen met onderzoeksmethodologen, andere datastewards en een privacyofficer heb ik een Open Science Support Desk voor drie HvA-faculteiten opgezet. We wilden zo zichtbaarder zijn en duidelijker maken voor onderzoekers met wat voor soort vragen ze bij ons terecht konden. Dat samenwerken in een multidisciplinair team vond ik erg leuk. Door onze

en begrijpelijk zijn mens én computer

Niek van Ulzen, op de achtergrond de (voormalige) radartoren van het KNMI bij het KNMI-gebouw in De Bilt.

Het beroep van informatieprofessional is zeer divers – van vakgebied en werkgever tot functie-inhoud en takenpakket. Om de breedte van het vak te laten zien, lichten we in de rubriek IProfiel een informatieprofessional door.

diensten te scharen onder de paraplu van open science konden we het belang van een transparante methodologische aanpak en van datamanagement beter over het voetlicht brengen bij onderzoekers. Het is belangrijk dat onderzoek controleerbaar en reproduceerbaar is, en door data te delen kun je de wetenschap versnellen. Dat zijn belangrijke drijfveren in mijn werk. Bij de HvA kreeg ik veel vragen over het plannen van datamanagement, het archiveren van data en hoe om te gaan met persoonsgegevens.'

WELKE COMPETENTIES MOET EEN DATASTEWARD HEBBEN EN WAT MAAKT DIT VAK LEUK?

'Je moet verstand van IT en data hebben, én je goed kunnen inleven in wat belangrijk is voor de onderzoeker. Verder is het belangrijk dat je goed kunt analyseren en doorvragen, en dat je sterk bent in het eenduidig vastleggen van processen in richtlijnen, stappenplannen en beleid. Ik vind het leuk om onderzoekers van dienst te kunnen zijn en ik krijg veel mee van het nieuwste onderzoek.'

WAT DEED JE BIJ HET LEIDS UNIVERSITAIR MEDISCH CENTRUM?

'In 2021 werd ik FAIR datasteward bij het LUMC. Hier heb ik in een team gewerkt aan het implementeren van FAIR data, dus data die Findable, Accessible, Interoperable en Reusable zijn. We keken wat er nodig is om gezondheidsdata goed vindbaar, toegankelijk, uitwisselbaar en herbruikbaar voor ander onderzoek te maken. Ik was betrokken bij een project om data tussen ziekenhuizen in Nederland beter uitwisselbaar en herbruikbaar te maken. Als je wilt dat al die instellingen FAIR en met dezelfde formats en systemen gaan werken, heb je te maken met grote organisatorische en technische uitdagingen.'

WELKE TAKEN HEB JE NU ALS DATASTEWARD BIJ HET KNMI?

'Ik ontwikkel beleid om de datastewards, onderzoekers en data-eigenaren van de KNMI-vakgroepen handvatten te bieden voor het FAIR maken van hun data. Daarnaast bouw ik aan een netwerk waarin de leden van de datastewardsvakgroep hun kennis kunnen delen. En ik buig me over de vraag hoe we de enorme stroom data die het KNMI verzamelt van begin tot eind gestructureerd en eenduidig kunnen

'Het is belangrijk dat onderzoek controleerbaar en reproduceerbaar is, en door data te delen kun je de wetenschap versnellen'

vastleggen ofwel metadateren. Voor het implementeren van FAIR data zijn vooral linked data en semantische webtechnologie belangrijk – en dat echt goed doen is een grote uitdaging. Dagelijks stroomt er een grote hoeveelheid data door het KNMI. Die data zijn direct en 24/7 beschikbaar als basis en referentie voor weersverwachtingen, klimaatscenario's en adviezen. In het kader van de Wet open overheid (Woo) moeten we al die data open beschikbaar maken via ons KNMI Data Platform. We maken ook nog gebruik van data van andere organisaties, zoals Rijkswaterstaat, de luchtvaart en commerciële organisaties ... Dat levert weer vragen op over de kwaliteit ervan en of je die data open kunt delen.'

WAT WAS EEN NIEUW INZICHT VOOR JOU DE AFGELOPEN JAREN?

'Dat de semantiek van data zo belangrijk is voor de begrijpelijkheid en uitwisselbaarheid van data. Dit had ik me niet zo gerealiseerd voordat ik als datasteward begon. De data moeten begrijpelijk zijn voor mensen én *machine readable* zijn voor computers. Dat vraagt om heel nauwkeurige beschrijvingen van datasets en -producten. Waar komen de data vandaan en wat is er allemaal met die data gebeurd? En: als het over temperatuur gaat, hebben we het dan over de temperatuur van de mens of van de buitenlucht; waar en hoe – in Celsius of Fahrenheit – is die gemeten? Hoe je dat heel expliciet beschrijft in modellen vind ik erg interessant.'

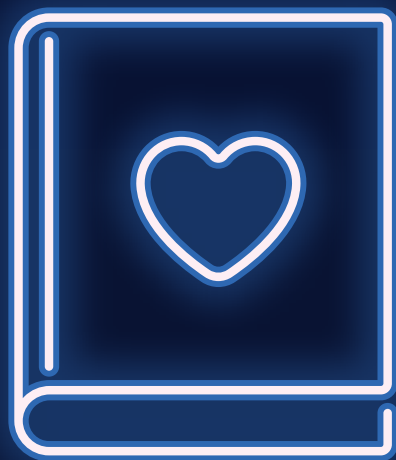
HOE HOUD JE JE VAK BIJ?

'Door het lezen van wetenschappelijke artikelen en door deel te nemen aan netwerkbijeenkomsten van het Dutch Techcentre Life Sciences en het National Coordination Point Research Data Management. Ook ga ik binnenkort naar het Open Science Festival.'

'Dagelijks stroomt er een grote hoeveelheid data door het KNMI. In het kader van de Woo moeten we al die data open beschikbaar maken'

Preservering van digitale literatuur

Ingewikkelde klus, maar de moeite waard

In IP #4 van dit jaar kon je al een artikel lezen over digitale literatuur – van Instapoëzie tot algoritmefictie – waarmee auteurs taal en technologie gebruiken om nieuwe lezerservaringen te creëren. En over de kansen voor bibliotheken die er liggen om deze werken aan te bieden. In dit vervolgartikel wordt beschreven wat er komt kijken bij de preservering van digitale literatuur (of überhaupt bij het bewaren van born digital materiaal).

Marianne Hermans

Senior beleidsadviseur bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap; zij schreef dit artikel met andere leden van het Consortium Digitale Literatuur: Siebe Bluijs, Miriam van den Beemt, David Peeters en Coosje van der Pol

Digitale literaire producties zijn vaak een combinatie van (bewegend) beeld, geluid, tekst, animatie, interactie en/of spel. De werken zijn veelal born digital en de digitale context voegt een wezenlijke betekenis toe aan het werk. Daarmee onderscheiden ze zich van e-books, die een grote gelijkenis vertonen met gedrukte versies van hetzelfde werk. Digitale literatuur is te beleven via het scherm van bijvoorbeeld de smartphone, maar er zijn ook ruimtevullende virtual reality (VR)-installaties. Soms wordt de lezer actief betrokken in een interactief verhaal of zelfs ook tot maker of coauteur gemaakt. Door de veelheid aan mogelijkheden ligt de inhoud van digitale literatuur nooit helemaal vast.

Digitale erosie

Een eerste uitdaging bij het bewaren van digitale literatuur is de zogenaamde ‘digitale erosie’. Sommige werken maken gebruik van technologieën die snel weer achterhaald zijn: websites gaan uit de lucht, de software wordt niet langer ondersteund of hardware is niet meer beschikbaar. Zo stopte Adobe in december 2020 met het ondersteunen van Flash, waardoor veel digitale literatuur niet langer beschikbaar is in de oorspronkelijke vorm. Dit geldt bijvoorbeeld voor sommige literaire videogames, maar ook voor zogenaamde Flash-gedichten. Dichters en instellingen die Flash-werken willen bewaren, hebben een (tijdelijke) oplossing gevonden in het gebruik van emulators en video captures – zie bijvoorbeeld de website met ‘bewegende gedichten’ van Tonnus Oosterhoff. Daarnaast heeft The NEXT, een instelling voor het bewaren van digitale literatuur, een online archief, gemaakt met visualisaties van fysieke media en objecten – van diskettes en jewelcases van cd-roms tot objecten die door kunstenaars worden gebruikt voor uitvoeringen of voor het creëren van hun werk. Om ze toegankelijk te maken voor bezoekers van de virtuele ruimte, zijn er 3D-modellen van gemaakt die in een video capture van alle kanten kunnen worden bekeken.

De aard van het object

De vraag dient zich aan in hoeverre dergelijke praktijken, bedoeld voor het bewaren van digitale werken, inbreuk maken op de aard van het object. Bij Flash-gedichten vormt de Flash-omgeving een wezenlijk onderdeel van het werk. Een video van een Flash-gedicht kun je pauzeren en sneller afspelen; in Flash heeft de gebruiker die vrijheid niet. Het ervaren van zo'n gedicht verandert dus door de wijze van preservering.

Daar komt bij dat veel digitale literatuur niet voor de eeuwigheid is gemaakt. Sommige werken gaan zelfs expliciet in tegen het idee van preservatie en benadrukken het eigen efemere (kortstondige) karakter, verdwijnen na lezing of hebben een veranderlijke vorm.

Een beroemd voorbeeld is *Agrippa – A Book of The Dead* (1992) van de Amerikaanse sciencefictionschrijver William Gibson. Dit digitale gedicht over herinneringen aan zijn overleden vader werd uitgebracht op een floppydisk. Elke keer als de lezer het gedicht raadpleegt, wordt het verder uitgewist. Dit soort werken roept vragen op over de vergankelijkheid en over de tijdelijkheid van onze herinneringen. Het is dan ook de vraag in hoeverre het wenselijk is om dergelijke werken te bewaren, als dat al mogelijk is.

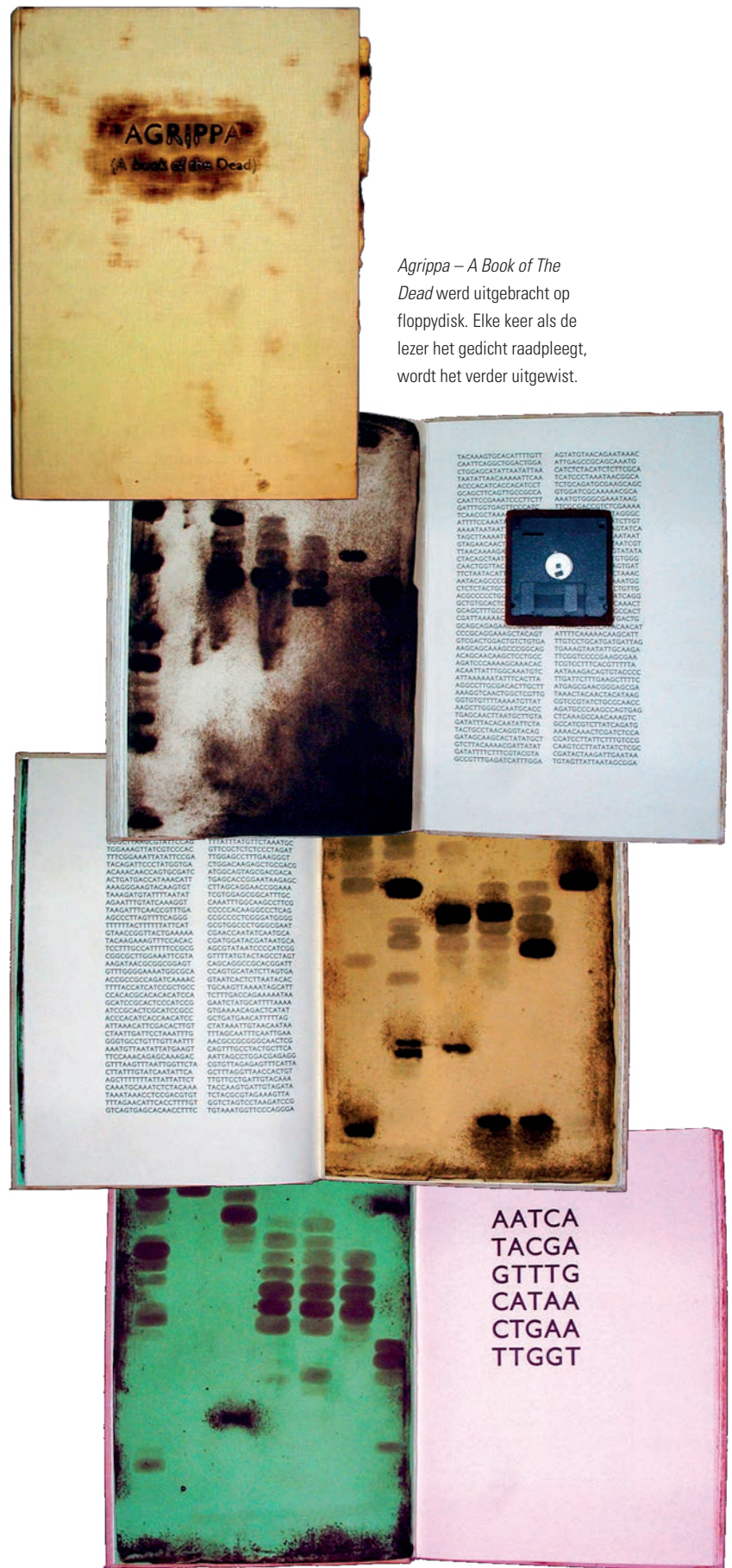
Wat valt er te bewaren?

Een tweede uitdaging is de vraag wat er precies moet worden bewaard: de algoritmes of de 'eindproducten' – voor zover we daarover kunnen spreken bij digitale literatuur. In het geval van een VR-installatie: enkel de software of ook de hardware? Bij een sonnettengenerator: een representatieve selectie gedichten? (Zie ook de afbeelding op pagina 28). Maar hoe maak je die selectie dan, kies je uit alle mogelijke gedichten die de generator zou kunnen maken, of kies je vanuit het onderliggende protocol? Licenties voor het gebruik en het bewaren van digitale literatuur vormen daarbij nóg een complicerende factor, omdat er dikwijls externe componenten moeten worden ingeladen om een applicatie te laten werken.

'Door de veelheid aan mogelijkheden ligt de inhoud van digitale literatuur nooit helemaal vast'

'Wat moet er precies worden bewaard: de algoritmes of de 'eindproducten' – voor zover we daarover kunnen spreken bij digitale literatuur?'

Agrippa – A Book of The Dead werd uitgebracht op floppydisk. Elke keer als de lezer het gedicht raadpleegt, wordt het verder uitgewist.

Dit Willekeurig Sonnet is gegenereerd via Willekeurig Sonnet op 20 augustus om 14:35 uur.

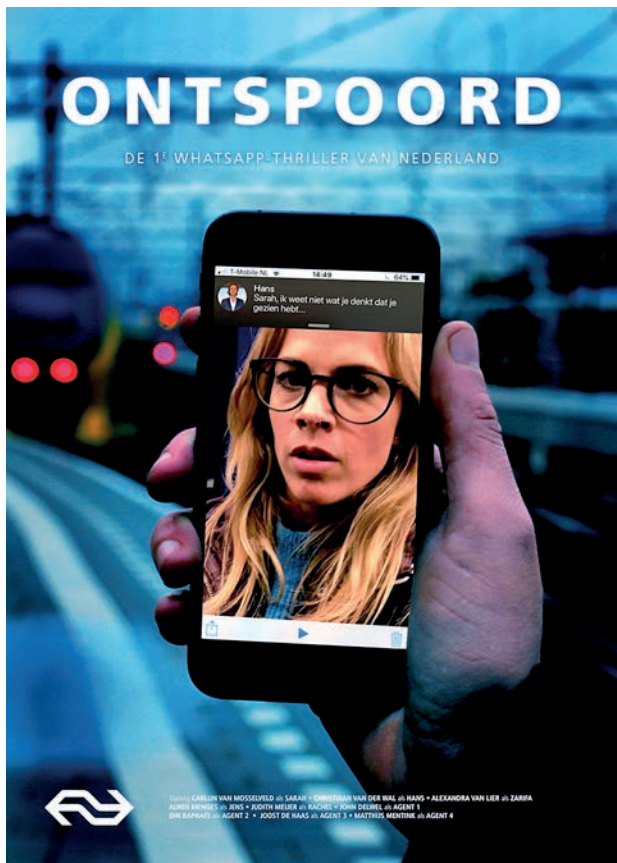

(Inter)nationale ontwikkelingen

In verschillende landen wordt nagedacht over de integratie van digitale literatuur in bestaande bibliotheekcollecties. Zo hebben de KBR (koninklijke bibliotheek van België) en onderzoekers van UCLouvain onlangs een onderzoeksproject opgezet waarin ze de mogelijkheden onderzoeken om digitale literatuur uit België te verzamelen, te presenteren en te preserven.

Ook de KB experimenteerde al eens met het preserven van digitale literaire werken. Zo deed ze een poging tot het bewaren van *Ontspoord* (2019), een WhatsApp-thriller die werd ontwikkeld in opdracht van de Nederlandse Spoorwegen. Treinreizigers die zich hadden aangemeld voor *Ontspoord* kregen een week lang berichten, foto's, video's en audioberichten toegestuurd via WhatsApp waardoor

De KB deed een poging tot het bewaren van *Ontspoord*, een WhatsApp-thriller die werd ontwikkeld in opdracht van de NS. Dat bleek lastiger dan gedacht.

‘De KBR en UCLouvain hebben een onderzoeksproject opgezet waarin ze de mogelijkheden onderzoeken om digitale literatuur uit België te preserven’

‘Deze experimenten zijn nuttig omdat ze ons voor de uitdaging stellen om anders na te denken over bestaande preservingspraktijken’

zij het spannende verhaal konden volgen, en sterker nog: het gevoel hadden er deel vanuit te maken. Het bleek echter een grote uitdaging om de verschillende formaten en bestandstypes onder te brengen in de bestaande collectie. Deze experimenten zijn nuttig omdat ze ons voor de uitdaging stellen om anders na te denken over bestaande preservingspraktijken. Doordat de vorm zo ingewikkeld en uiteenlopend is, is het belangrijk om in de collectiestrategie aandacht te besteden aan born digital werken.

Emerging formats

In veel landen hebben uitgeverij de wettelijke verplichting (‘legal deposit obligation’) om vrijelijk exemplaren van hun publicaties aan de nationale collectie te verstrekken. Deze verplichting kan worden uitgebreid tot elektronische bronnen en andere vormen van niet-gedrukte media. Dat betekent dat bijvoorbeeld een nationale bibliotheek de taak krijgt om naast gedrukte media ook e-books, e-journals en websites te bewaren. The British Library houdt zich hiermee bezig in het Emerging Formats-project. De term ‘opkomende formaten’ verwijst naar publicaties waarvan de inhoud en structuur uitdagender zijn in vergelijking met de momenteel verzamelde (non-print) formaten. Het gaat onder meer om e-book-apps, databases en webbased verhalen.

Ook bij de KB houden experts zoals Kees Teszelszky zich bezig met digitale webarchivering. Ze doen daarbij op grote schaal aan web crawling – ze slaan delen van het web op door middel van tools zoals Heritrix en Web Recorder. Daarmee doen ze aan een soort geschiedschrijving met behulp van het web. De KB heeft veel speciale webcollecties, bijvoorbeeld over blogs, corona en oude homepages.

Kijken bij musea

Uit de bovenstaande uiteenzetting blijkt al dat het preserven van digitale literatuur een behoorlijk ingewikkelde klus zal worden. Dat geldt ook voor het opnemen van digitale literaire werken in de huidige bibliotheekcollecties. Voor de omgang met digitale media in

Eén auteur, één oeuvre, één bewaarbeleid?

Lieke Marsman, Dichter des Vaderlands 2021-2023, maakte met *Lijn 3* een werk dat je op locatie via een augmented reality (AR)-applicatie op de telefoon kunt ervaren. De sneeuwstorm van letters die op je afkomen vormt pas woorden als deze bijna bij je zijn. Als je er doorheen gereisd bent, stuiven ze achter je ook net zo makkelijk weer uit elkaar. Gedachten met een korte geldigheid, gevormd in samenwerking met de stad.

Marsman schreef het gedicht, en International Silence maakte de setting. Een gedicht waar je met Lijn 3 doorheen reist. Heel even op bezoek in het hoofd van een ander, eigenlijk vooral op doortocht. *De vluchtigheid van de stad waar je doorheen reist rijmt met de tijdelijkheid van de tekst: alles is heel even waar.*

Installeer de app, neem in Amsterdam tramlijn 3 vanaf het Concertgebouw richting Zoutkeetsgracht en reis door het gedicht. Soms biedt de tekst van Marsman subtiele referenties aan de locatie, soms mijmert hij wat voor zich uit. De locatiegebondenheid, het gebruik van AR en het vluchtige karakter van de tekst maken dat *Lijn 3* nog niet vandaag of morgen deel uitmaakt van de collectie. Zo ontstaat er een situatie waarin de roman en de dichtbundels van Marsman 'voor de eeuwigheid' in de KB blijven bewaard, terwijl dat nog lang niet zeker is voor haar AR-applicatie.

de collectie kunnen we te rade gaan bij musea. Annet Dekker, specialist in de preservatie van digitale kunst, vindt de fixatie op het bewaren van de fysieke componenten van een kunstwerk contraproductief (bron: *Collecting and Conserving Net Art: Moving Beyond Conventional Methods*, 2018). Volgens haar hebben conserveringspraktijken altijd al veranderingen aangebracht in de authentieke staat van het werk. In het geval van digitale kunst moeten conservatoren dergelijke veranderingen in een radicaler licht gaan zien. Een nieuw begrip van conservering omarmt verandering en ziet vari-

abiliteit als een inherente kwaliteit. En dat heeft gevolgen voor het preserveren van digitale kunst.

Hoe zo'n nieuwe manier van bewaren er precies gaat uitzien, is vooralsnog een open vraag. Dat blijkt ook uit de kwesties die wij in dit artikel over het preserveren van digitale literatuur hebben uiteengezet. Toch is het de moeite waard om die vraag nader te onderzoeken. Want digitale literatuur verdient een breed publiek, en dus een plek binnen de bibliotheek en in de collectie.

Dit artikel vind je inclusief alle linkjes in het archief op informatieprofessional.nl.

'Een nieuw begrip van conservering omarmt verandering en ziet variabiliteit als een inherente kwaliteit'

Voorbeeld van digitale literatuur: het interactieve kinderboek *Een Verre Reis* (2016) van Toon van Tellegen, ingesproken door de auteur en te downloaden via een app.

Bovenstaand artikel en het artikel over de kansen van digitale literatuur in IP #4-2023 zijn geschreven door het Consortium Digitale Literatuur. Dit project is tot stand gekomen met middelen van het Platform Digitale Infrastructuur SSH en aanvullende subsidies van het Tilburgs Universiteitsfonds, Tilburg University en de KB. <

Vakblad IP volgt de wording van de Universiteitsbibliotheek (UB) van de Universiteit van Amsterdam (UvA). In deel 8 van deze serie lees je over het project 'Studieplekken met sensor', waarmee ruimtes en studieplekken efficiënter, 'just in time', kunnen worden aangeboden.

Altijd een studieplek dankzij 3.300 sensoren

Project: nieuwe Universiteitsbibliotheek UvA

Gestart in: september 2019

Einddatum: ergens in 2025

Aantal dagen tot opening: circa 700

Architect: MVSA Architects en Architectenbureau J. van Stigt

Robin van Schijndel

Sectorhoofd campusdiensten
Universiteitsbibliotheek Amsterdam

Verbetering en uitbreiding

De Centrale Studentenraad van de UvA pleit al ongeveer tien jaar voor een betrouwbaar en nauwkeurig overzicht van de ruim vijfduizend studieplekken op de UvA-campus: 'Welke plekken zijn op moment x (live) beschikbaar in welke gebouwen?' De studieplekken van de universiteit vormen een belangrijke en kostbare faciliteit die de UB al lange tijd beheert. Gebruiksstatistieken, zoals afkomstig uit het sensorsysteem, dragen bij aan adequaat ruimtebeheer. Op basis van analyses maakt de UvA plannen voor verbetering en eventuele uitbreiding. Daarnaast zal in het academisch jaar 2023-2024 aan de hand van deze gebruiksstatistieken worden getoetst of de UvA-norm 'één studieplek per zeven studenten' gehandhaafd kan blijven.

De nieuwe universiteitsbibliotheek van de UvA telt ongeveer honderd ruimtes voor studenten en onderzoekers en zo'n duizend studieplekken. In tentamentijd wordt dit aantal nog fors hoger. De kamers en zalen van de bibliotheek zijn niet alleen bedoeld voor individuele studie, maar ook voor werk- en projectgroepen, onderwijs en het faciliteren van evenementen. Het gebouwencomplex kent veel zalen die multifunctioneel zijn, en bezoekers moeten over het gebruik ervan worden geïnformeerd.

Er zijn state-of-the-art technische ondersteuning en audiovisuele apparatuur nodig om de dienstverlening in de nieuwe UB naar een hoog niveau te tillen. Zo komen er een interactieve plattgrond en video wall in het atrium en wordt er gewerkt aan een bioscoop en een professionele studio. Een recent project is het aanbrengen van sensoren die de beschikbaarheid van ruimtes en plekken aangeven.

Bezetting meten

De UB wil, naast het beheer van zalen

en studieplekken, graag meten hoe de bezetting ervan is en welke plekken meer of minder populair zijn. 'Hoe kunnen we de bezoekers van de bibliotheek zo informeren en faciliteren dat ze hier prettig en efficiënt kunnen werken en verblijven?' – dat is het uitgangspunt van het project 'Studieplekken met sensor'.

In samenwerking met specialisten van UvA Facility Services en ICT heeft de UB een aantal pilots gedaan waarbij de technische specificaties en AVG-eisen zijn onderzocht. Verder is een model bedacht om te kijken hoe een betaalbaar en beheersbaar sensorsysteem kan worden ingericht. Na een Europese aanbesteding, die gewonnen werd door Officebooking, heeft deze leverancier in twee weken tijd ruim 3.300 sensoren op de studieplekken geplaatst. In januari 2023 is het systeem live gegaan.

'Domme' infraroodsensoren

Inzoomend op de techniek: UvA's ICT-afdeling heeft met SURF een UvA-dekkend LoRaWAN-netwerk (long range wide area network, een specificatie voor een netwerk geschikt voor lange-

Plattegrond van een willekeurige studiezaal waarin rode bolletjes de bezette plekken aangeven en groene bolletjes de vrije plekken.

afstandscommunicatie met weinig vermogen, red.) gerealiseerd ten behoeve van Internet of Things (IoT)-toepassingen. De sensoren op de studieplekken zijn bewegingssensoren; het gaat om zogenaamde ‘domme’ infraroodsensoren die geen persoonsdata verwerken of opslaan en die met de lokale gateways communiceren of een plek bezet is. De data van de UvA-gateways worden gepost bij SURF en Officebooking op het SaaS (Software as a Service)-dashboard en in de beheeromgeving. De UB is de systeemeigenaar en organiseert met Officebooking het beheer op locatie.

In de praktijk

In de praktijk registreert de sensor op de studieplek of en hoelang een plaats wordt bezet. Deze informatie wordt inzichtelijk via een app en op de website zodat studenten altijd een live overzicht hebben van de drukte en precies zien waar en in welke zaal nog beschikbare plaatsen zijn. Na vijftien minuten afwezigheid geeft de sensor de plek weer vrij. In de Covid-periode beschikte de bibliotheek niet over een reserveringssysteem voor specifieke studieplekken, maar met die sensoren is dat er nu.

Datagedreven werken

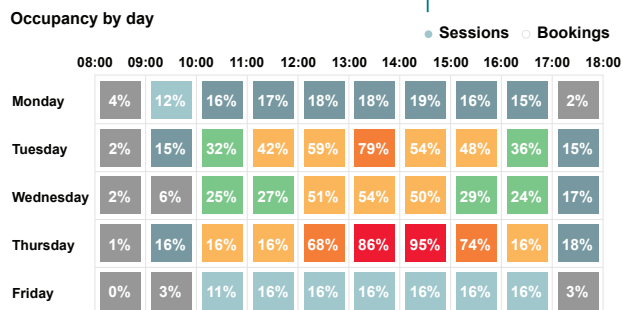
Het is essentieel om over accurate data te beschikken bij het beheer van dure en populaire voorzieningen zoals studieplekken. Veranderingen en vernieuwingen moeten worden onderbouwd

met data. De sensordata geven een gedetailleerd inzicht in de benutting per (type) plek, zaal, gebouw, campus en instelling in een bepaalde periode. Hiermee kan op basis van rapportages een match worden gemaakt tussen de vraag naar studieplekken en het aanbod ervan, en weet de UB dus hoeveel zalen of gebouwen ze moet openstellen. Met historische data zal het mogelijk worden om prognoses te maken van de verwachte bezetting en drukte.

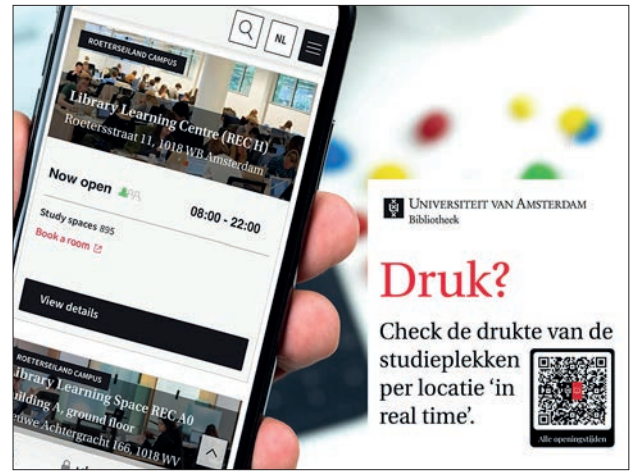
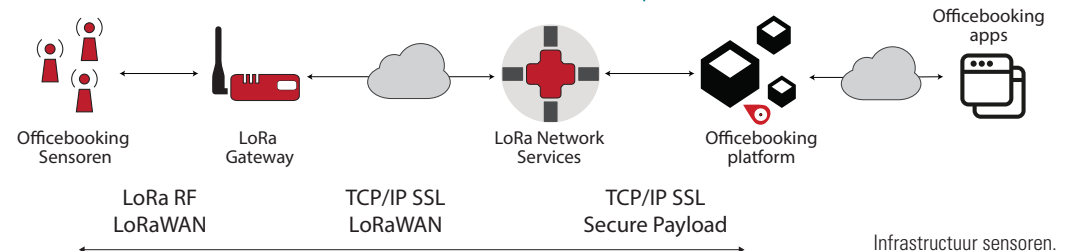
‘Just in time’ dienstverlening

De sensordata bieden mogelijkheden om de dienstverlening te veranderen van ‘just in place’ naar ‘just in time’. Hierdoor kan de UB efficiënter gebruikmaken van de beschikbare ruimte en deze aanbieden als projectruimte, vergaderruimte en/of studiezaal. De actuele functie van de zaal zal in de nieuwe bibliotheek door middel van een display worden aangegeven. Om duurzaam gebruik te bevorderen en studieplekken effectief te concentreren, uit te breiden of te verminderen, is het belangrijk om de herinrichting en veranderingen van ruimtes te baseren op bezettingscijfers. Dit zorgt voor een weloverwogen aanpak bij het gebruik ervan. Andere voorbeelden in deze context zijn:

- > bij schaarste of calamiteiten overgaan op een systeem van reserveringen voor studieplekken;

Overzicht van het aantal bezette studieplekken per uur van de dag.

Via de QR-code kunnen bezoekers het aantal beschikbare studieplekken per locatie checken.

‘Het gaat om sensoren die geen persoonsdata verwerken of opslaan en die met de lokale gateways communiceren of een plek bezet is’

- > de aantallen te reserveren plekken beïnvloeden door shifts in te stellen;
- > de functie van een zaal incidenteel veranderen van bijvoorbeeld ‘formeel onderwijs’ naar de functie ‘studieplekken’, en vice versa.

Artificiële intelligentie

Het eerste halfjaar na de introductie van de sensoren hebben zich geen problemen voorgedaan; het systeem werkt geheel volgens verwachting. Er is veel tijd besteed om de rapportages met Power BI (datavisualisatie) op orde te krijgen. Het liefst zou de UB met de leverancier nog een stap verder gaan door bijvoorbeeld artificiële intelligentie in te zetten voor nog nauwkeuriger prognoses, maar dit moet even wachten. De lijst met uitdagende en innovatieve UB-projecten vraagt alle aandacht en tijd van de betrokken collega’s.

De vorige afleveringen in deze serie lezen? Je vindt ze in het online archief op informatieprofessional.nl (trefwoord ‘UB in wording’).

Johannes Thysius (1622-1653).

Foto: Gerard Dukker (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Bibliotheca Thysiana aan het Rapenburg in Leiden.

Johannes Thysius bouwde met zijn geërfde geld een enorme boekencollectie op en legde bij testament vast dat deze boeken na zijn dood in een speciaal te bouwen, voor iedereen toegankelijke bibliotheek zouden worden ondergebracht. Zo verrees Bibliotheca Thysiana. Tachtig kenners schetsen in een recent verschenen salontafelboek 'een prachtig beeld van een schitterende bibliotheek', aldus Jos Damen.

EERSTE OPEN VAN NEGENTIG

Wat is de mooiste bibliotheek van Nederland? Daarover zijn de meningen uiteraard verdeeld. Vaak worden klassieke bibliotheken als die van het Rijksmuseum in Amsterdam of van het Teylers Museum in Haarlem genoemd. Van de nieuwe creaties worden veelal de LocHal (Spoorzone Tilburg, 2019) en de bibliotheek van de TU Delft (1997) naar voren gebracht. De Boekenberg in Spijkenisse en de Letterenbibliotheek in Utrecht zijn ook goede kanshebbers.

De redacteurs van het onlangs verschenen boek met de wat enigmatische titel *Tot publijcque dienst der studie* weten het wél zeker. In de eer-

Foto: Oscar de Wit

Zaal in de Bibliotheca Thysiana.

Foto: Oscar de Wit

Jos Damen

Hoofd bibliotheek & ICT van het Afrika-Studiecentrum, Universiteit Leiden

BARE BIBLIOTHEEK NEDERLAND IN PORTRETTE

ste zin van hun inleiding schrijven ze parmantig: 'In juni 1622 werd Johannes Thysius, stichter van de Bibliotheca Thysiana, de mooiste bibliotheek van Nederland, in Amsterdam geboren.' De schrijvers van deze zin zijn Leidse professoren. Leienaars zijn opscheppers, maar in dit geval konden de hoogleraren Hoftijzer en Van Anrooij wel eens gelijk hebben met hun keuze voor deze oude openbare bibliotheek aan het Leidse Rapenburg ('de mooiste gracht van Europa').

Verwend rijkeluiszontje

Johannes Thysius (Jan Thijs, 1622-1653) was eigenlijk een verwend rijkeluiszontje uit een geslacht van welgestelde kooplieden. Zijn familie

was uit de omgeving van Antwerpen naar de Republiek der Nederlanden getrokken. Thysius' moeder overleed in het kraambed. In 1630 ging Thysius bij zijn tante Catharina en oom Constantin l'Empereur van Opwijck in Leiden wonen. Deze Leidse hoogleraar bracht hem de liefde voor het boek bij. In 1634 stierf vader Thysius en werd Johannes Thysius wees – én miljonair. Maar deze zeventiende-eeuwse Paris Hilton deed wél wat nuttigs met zijn geld. Jong als hij was probeerde hij een enorm diverse collectie van boeken op te bouwen: boeken in verschillende talen en diverse schriftsoorten over honderden onderwerpen. Die boeken waren ook nog eens gedrukt in uiteenlopende formaten, van kleiner

Een van de veertien nog resterende boekenmolens op de wereld is in de bibliotheek te zien.

Foto: Oscar de Wit

'Deze zeventiende-eeuwse Paris Hilton deed wél wat nuttigs met zijn geld; hij bouwde er een enorm diverse boeken-collectie mee op'

Tot publiecque dienst der studie

Boeken uit de Bibliotheca Thysiana | onder redactie van Wim van Anrooij en Paul Hoftijzer | Uitgeverij Verloren | hardcover 9789464550030 | € 30 | 248 pagina's

dan duodecimo (een paar centimeter groot) tot plano.

Testament: nieuwe bibliotheek

Alsof Thysius voorvoelde dat hij niet oud zou worden, liet hij enige maanden voor zijn overlijden (op 31-jarige leeftijd!) bij testament vastleggen dat zijn boekencollectie bijeen moest blijven en dat de boeken in een speciaal daarvoor te bouwen bibliotheek moesten worden ondergebracht, 'tot publiecque dienst der studie'. Dat was voor die tijd zeer bijzonder. In kloosters en universiteiten waren bibliotheken ingericht voor een vast elitair publiek, maar hier had een snotneus van krap dertig jaar oud maar liefst vierduizend boeken verzameld, bijna evenveel als de Leidse universiteitsbibliotheek toen na 75 jaar in huis had. En iedereen mocht ze komen inkijken. De eerste Nederlandse openbare bibliotheek was (bijna) geboren. Het nieuwe bibliotheekgebouw kwam er ook. Op de hoek van het Rapenburg en de Groenhazengracht bouwde architect Arent van 's-Gravezande een bibliotheek in classicistische stijl, die in 1657 voor het publiek geopend werd. Johannes Thysius mocht dat

Foto: Oscar de Wit

'Gek genoeg waren die eeuwen verwaarlozing achteraf gezien de redding van de bibliotheek'

niet meer meemaken: hij was toen al vier jaar dood. Op deze manier leefde zijn naam toch voort.

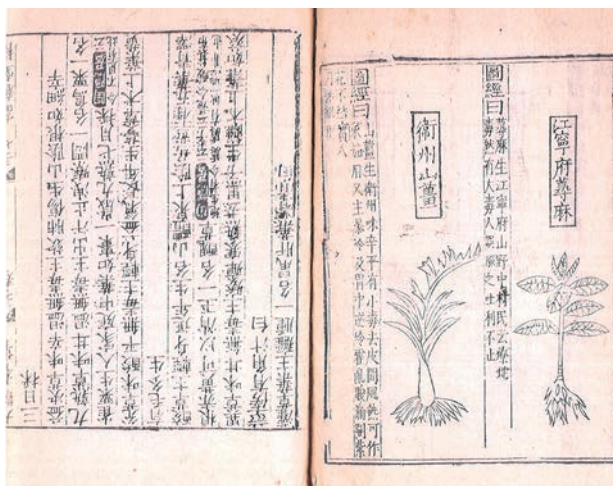
Boudewijn Büch

Boudewijn Büch noemde Bibliotheca Thysiana ooit een 'wereldwonder aan de gracht', alsof je met een teletijd-machine in een zeventiende-eeuwse bibliotheek terecht kwam. Ik ben meer dan honderd keer in Bibliotheca Thysiana geweest, en dat gevoel klopt inderdaad. Bij de eerste bezoeken vond ik de bibliotheek eigenlijk wat tegenvallen. De inrichting is protestants sober, de aankleding spartaans, en het gebouw is prachtig maar niet groot. Het duurt even voor je je realiseert dat dat natuurlijk allemaal precies past bij een zeventiende-eeuwse Nederlandse bibliotheek die na de stichting nauwelijks meer uitgebreid of veranderd is. Er was via het testament 300 gulden per jaar beschikbaar voor aankopen, maar na 1718 was er nauwelijks nog een boek gekocht. Ge

Olifant voor de haard

Deze vreemde maar aantrekkelijke prent komt uit het boek *Architectura* van Wendel Dietterlin (Neurenburg, 1598). Het bevat meer dan tweehonderd prenten en een architectuurtraktaat. Laura Plezier laat in haar artikel zien in welke traditie van architectuurtraktaten dit boek uit de Bibliotheca Thysiana past en waar de olifant wellicht vandaan komt.

Chinees kruidenboek

Dit boek is het dertigste en laatste deel van een zestiende-eeuws Chinees kruidenboek. Kruidenboeken waren populair in de zeventiende eeuw, en Thysius betaalde er 5 gulden en 18 stuivers voor in 1648. Dat was toen een weksalaris van een ambachtsman. Het boek was in 1581 gedrukt in Nanking, belandde als kapersbuit via een VOC-schip in Europa en werd daarna opgedeeld verkocht. Na die zwerfpartij kwam dit deeltje aan het Leidse Rapenburg in de Bibliotheca Thysiana terecht. Jeroen Wiedenhof, die dit boek bekeek, zag dat het verkeerd ingebonden zit waardoor de tekst niet aansluit. Hij merkt daar onderkoeld over op: 'Bij de laatste restauratie, in het jaar 2000, lijkt dit als historische bindfout te zijn gerespecteerd.'

genoeg waren die eeuwen verwaarlozing achteraf gezien de redding van de bibliotheek. Toen het patina der jaren over het gebouw was gegaan, stond daar plots een 'bevroren' zeventiende-eeuwse bibliotheek, alsof de tijd had stilgestaan.

Negentig artikelen

Terug naar het salontafelboek dat nu over Bibliotheca Thysiana is verschenen. Uit de vierduizend boeken, duizenden pamfletten en vele kaarten, atlassen en portretten uit de bibliotheek kozen meer dan tachtig kenners negentig bijzondere stukken en schreven daar een kort maar degelijk artikel over. Drie van deze boeken staan belicht in een kader bij dit artikel. Opvallend aan de collectie is de diversiteit. Het lijkt wel of Thysius een boek in elke taal wilde hebben. Naast boeken in het Chinees, Arabisch, Farsi, Hongaars, Maleis, Koptisch en Hebreeuws zijn er werken in tientallen andere talen. Ook de on-

'Opvallend aan de collectie is de diversiteit. Het lijkt wel of Thysius een boek in elke taal wilde hebben'

derwerpen variëren enorm: uiteraard theologie, rechten, geneeskunde en geschiedenis, maar ook politiek (pamfletten, spotprenten) en geografie (atlas van Blaeu!). Voor wat betreft muziek is er het beroemde Luitboek, waardoor we weten hoe de muziekcultuur in de Lage Landen rond 1600 was. Ook is er nog een aparte Collectie Swedenborgiana rond de Zweedse filosoof-mysticus Emanuel Swedenborg. En: een van de veertien nog resterende boekenmolens op de wereld is in de bibliotheek te bewonderen.

Al met al geeft dit boek, via de negentig stukken over bijzondere onderdelen in de Bibliotheca Thysiana, een prachtig beeld van een schitterende bibliotheek. De echte boekenliefhebber leest elke dag een stukje en is drie maanden gelukkig.

Dit artikel vind je inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl.

Zelfportret van Antoon van Dyck

Dit prachtige zelfportret van Antoon van Dyck bewijst dat Van Dyck niet alleen een goed schilder, maar ook een begenadigd etser van portretten was. Het portret zit met honderd andere portretten van vorsten, geleerden en kunstenaars bijeengebonden in een band in de Bibliotheca Thysiana. Het ironische gedicht onder het portret is van de hand van Constantijn Huygens. <

**KB
ONDERZOEKS-
KRONIEK**

**GELEZEN
+
VAN DE KNVI
+
LIFEHACKING**

‘Toename in maatregelen en afname in incidenten cyberveiligheid’

**Dat blijkt uit de Cybersecuritymonitor
die het CBS vorige maand voor de zesde keer
heeft uitgebracht, aldus een bericht
op informatieprofessional.nl.**

[@informatieprofessional](https://www.facebook.com/informatieprofessional)

[@IPnieuws](https://twitter.com/IPnieuws)

[linkedin.com/company/informatieprofessional](https://www.linkedin.com/company/informatieprofessional)

@IPnieuws@mastodon.nl

IMPACT

Maken we het verschil?
Maak het verschil!

INFORMATIE AAN ZEE ²⁰²³

KURSAAL OOSTENDE
do 19.10 en vr 20.10 2023

Het congres voor informatieprofessionals

Lees er meer over op vvbad.be/informatie-aan-zee-2023.

SAMEN WERKEN AAN DUURZAAM EN SOCIAAL

Het nastreven van duurzame ontwikkeling, geënt op de sustainable development goals van de VN, is ook in de bibliotheekwereld aan de orde, met de KB als aanjager. Dat uit zich lokaal en (inter)nationaal.

Verschillende partners in het Nederlandse bibliotheeknetwerk hebben de duurzame ontwikkelingsdoelen, beter bekend als de sustainable development goals (SDG's), direct na hun lancering door de Verenigde Naties in 2015 enthousiast omarmd. Op initiatief van de KB zal in november dit jaar een themabijeenkomst over SDG's en bibliotheken worden georganiseerd. Het primaire doel hiervan is inventarisatie van de huidige activiteiten en initiatieven op dit gebied. Gezien de urgentie van vooral de klimaatcrisis en de daarmee samenhangende sociale problematiek zal ook over de toekomstige strategie worden overlegd.

'Eén van de subdoelen is het bevorderen van lezen en digitale geletterdheid'

Actualiseren onderzoeksagenda

De KB is op dit moment bezig met het actualiseren van haar

Monique Alberts

Adviseur Subsidies en Samenwerking bij de KB, de nationale bibliotheek

onderzoeksagenda. In de nieuwe editie van deze agenda is 'SDG's en publieke organisaties' één van de nieuwe onderzoeksthema's. De nieuwe onderzoeksagenda zal als basis dienen voor het toekomstige beleidsplan van de KB, maar ook in het huidige Beleidsplan 2023-2026, met de naam *Woorden verbinden mensen*, zijn de maatschappelijke opgaven al gekoppeld aan de SDG's. In dit plan heeft de KB uit de duurzame ontwikkelingsdoelen vijf subdoelen gekozen waarop ze zich in deze beleidsperiode zal concentreren.

In de rubriek 'KB Onderzoekskroniek' beschrijven medewerkers van de afdeling Onderzoek van de Koninklijke Bibliotheek hun resultaten, trends en vondsten.

Dit zijn:

- > Het bevorderen van lezen en digitale geletterdheid (SDG 4.6);
- > Het ondersteunen van wetenschappelijk onderzoek (SDG 4.5);
- > Het bevorderen van inclusiviteit en diversiteit met als doel een geletterde en digitaal vaardige samenleving waaraan iedereen kan meedoen (SDG 10.2);
- > Het verbeteren en uitbreiden van haar collecties (SDG 11.4), waardoor kennis bewaard blijft voor toekomstige generaties;
- > In de online dienstverlening rekening houden met privacy, klimaataspecten en digitale veiligheid, waarmee wordt bijgedragen aan de optimale toegang tot publieke informatie (SDG 16.10).

Lokale en regionale activiteiten

De provinciale ondersteuningsinstellingen (POI's) en verschillende openbare bibliotheken hebben de afgelopen jaren ook vele lokale, regionale en internationale activiteiten en programma's ontwikkeld rondom de duurzame ontwikkelingsdoelen. Zo werden er webinars georganiseerd over dit onderwerp. Verder ging een groep bibliotheekprofessionals op bezoek bij bibliotheken in Denemarken. Dit land is een goed voorbeeld voor Nederland, omdat Deense bibliotheken informatiepunten zijn voor het SDG-programma aldaar. Daarnaast werd de website SDG's in bibliotheken gelanceerd, waar vakgenoten inspiratie kunnen opdoen en concrete ideeën krijgen aangereikt om met de duurzame ontwikkelingsdoelen aan de slag te gaan in hun eigen bibliotheek.

Caribische bibliotheken

Het nastreven van duurzame ontwikkeling houdt uiteraard niet op bij onze landsgrenzen. In het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden hebben bepaalde milieu-issues al veel ernstiger vormen aangenomen dan in Nederland, bijvoorbeeld het probleem van de zeespiegelstijging. De Caribische bibliotheken zijn echter veel minder dan de Nederlandse erop toegerust om deze kwesties op hun eilanden aan de orde te stellen. Ze worden daarom ook op dit terrein ondersteund door de KB en haar netwerkpartners.

- > Nadere informatie over de locatie, de precieze datum in november en de invulling van het programma van de themabijeenkomst over SDG's en bibliotheken zal binnenkort worden bekendgemaakt.

Deze bijdrage vind je inclusief alle linkjes in het archief op informatie-professional.nl. <

DIT IS DE ÉCHTE SLIMME STAD

Met levendig debat over democratie, data en technologie in de smart city | Leiden-Delft-Erasmus Universiteiten en het Centre for BOLD Cities | 27 pagina's | gratis te lezen of te downloaden op leiden-delft-erasmus.nl > white papers; een fysiek exemplaar bestellen kan ook via de website

In de nieuwe white paper van Leiden-Delft-Erasmus Universiteiten en het Centre for BOLD Cities starten zeventien wetenschappers en

praktijkexperts in duo-interviews het gesprek 'dat de samenleving hoognodig moet aangaan'. In negen hoofdstukken laten zij zien hoe data en technologie kansen bieden om de stad leefbaarder te maken, en vooral ook om daar met burgers en bestuurders samen aan te werken. Zo komen Living labs als die in Scheveningen en Eindhoven ter sprake, maar ook de rol van AI in de besluitvorming.

Terwijl cameratoezicht en scanauto's steeds gewoner worden, hebben de meesten van ons wel iets

anders aan hun hoofd dan nadenken over slimme technologie in de stad. Dat is een van de redenen dat techbedrijven veel macht hebben over technologie in de openbare ruimte. Over het doel van technologie in een 'slimme' stad wordt nog te weinig gepraat, vindt Liesbet van Zoonen, wetenschappelijk directeur van het Centre for BOLD Cities. 'Dat gesprek moet wel worden gevoerd, anders worden we overrompeld. Daarbij moet deze vraag vooropstaan: in wat voor stad willen wij leven?' <

RISICODIALOOG

Gericht aan de slag met de Doel-Onzeker-Doen-aanpak | Martin van Staveren | Boom uitgeverij | paperback 9789024457946 | € 24,95 | e-book 9789024457953 | € 19,95 | 192 pagina's

De wereld verandert in een razend tempo. Iedereen krijgt te maken met uitdagingen – van AI tot klimaatverandering. Hoe ga je hiermee om? Hoe kun je je organisatiedoelen halen in een omgeving vol complexiteit en onzekerheid? Niet door tijd en energie te steken in ingewikkelde vormen van risicomanagement die maar weinig meerwaarde opleveren. Wel door

'in risicodialoog te gaan', stelt de auteur in zijn nieuwste boek. 'Met deze aanpak kun je direct en

gericht aan de slag aan de hand van drie eenvoudige vragen: wat is het Doel? Wat is daarbij Onzeker? En wat staat ons te Doen? Deze Doel-Onzeker-Doen-vragen vormen het startpunt voor een dialoog waarin je openhartig in gesprek gaat over de relevante onzekerheden, risico's en kansen in jouw organisatie.' *Risicodialoog* maakt effectief omgaan met complexiteit en onzekerheid 'direct toepasbaar voor elke leidinggevende en professional die een bijdrage wil leveren aan vraagstukken als duurzaamheid, veiligheid, winstgevendheid en welzijn', zo belooft de auteur. <

Rapportage algoritmerisico's Nederland

Rapportage juli 2023

Autoriteit Persoonsgegevens | Directie Coördinatie Algoritmes (DCA)

Periodiek inzicht in risico's en effecten van de inzet van algoritmes in Nederland

RAPPORTAGE ALGORITMERISICO'S NEDERLAND

Periodiek inzicht in risico's en effecten van de inzet van algoritmes in Nederland | DCA en AP | 17 pagina's | gratis te lezen of te downloaden op autoriteitpersoonsgegevens.nl > documenten

VERZAMELD IN NAAM VAN DE WETENSCHAP

Omgang met universitaire collecties uit een koloniale context | Werkgroep Universitaire Collecties uit Koloniale Context van de SAE | 32 pagina's | te lezen of te downloaden op academischerfgoed.nl > publicaties

Afgelopen zomer is het advies *Verzameld in naam van de wetenschap* van de Stichting Academisch Erfgoed (SAE) gepresenteerd. De SAE ziet dit als een dringende oproep om de omgang met universitaire collec-

ties uit een koloniale context serieus te nemen en te verbeteren. Het advies geeft vijf richtlijnen waarmee een constructieve en programmatische aanpak kan worden geboden voor de omgang met de koloniale erfenis, waar we allen zorg voor dragen. Het bouwt voort op het beleid dat het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in 2021 ontwikkelde ten aanzien van rijkscollecties uit een koloniale context. Later dit jaar zal de SAE enkele activiteiten over 'universitaire collecties uit een koloniale context' organiseren.<

Innovaties zoals intelligente chatbots en gebrekkig inzicht in bestaande algoritmes zijn op dit moment de belangrijkste algoritmerisico's. Dit blijkt uit de eerste *Rapportage Algoritmerisico's Nederland* die de nieuwe Directie Coördinatie Algoritmes (DCA) van de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) heeft gepubliceerd. Voor meer grip op algoritmes en AI moeten overheid en bedrijfsleven nog

Tip voor een boek, onderzoek, paper of ander geschreven werk dat interessant zou kunnen zijn voor collega-IP'ers? Laat het weten via redactie@informatie-professional.nl.

grote stappen maken. Twee uitdagingen komen op dit moment samen. Ten eerste de snelheid waarmee AI-innovaties de samenleving binnendringen, zoals slimme chatbots. Deze innovaties bieden nieuwe kansen, maar ook nieuwe risico's. Ten tweede staat Nederland voor de opgave om inzicht te krijgen in het gebruik van algoritmes die grote impact hebben op het leven van mensen (hoogrisico-algoritmes). In afwachting van Europese wetgeving zijn nu al concrete acties van de overheid en het bedrijfsleven wenselijk. Om grip te krijgen op algoritmes en AI is overkoepelend zicht op het gebruik door de overheid en door (publieke en private) maatschappelijke organisaties cru-

ciaal. De AP is daarom positief over het algoritmeregister voor overheidsorganisaties, maar waarschuwt ook: baken het af, en prioriteer hierbij de algoritmes met een hoog risico om het behapbaar te houden. Verder waarschuwt de AP voor de inzet van nieuwe AI-toepassingen, bijvoorbeeld bij het beoordelen van sollicitanten, het opsporen van fraude, het beoordelen van klanten als die een lening willen aangaan of het beoordelen van patiënten. Dat kan alleen op een veilige manier als de risico's adequaat worden beheerst. 'Zolang dat niet het geval is, doen organisaties er verstandig aan terughoudend te zijn', aldus de AP, die elk halfjaar een *Rapportage Algoritmerisico's Nederland* zal publiceren. <

Nieuwe verschijningsvorm voor boeken: het AI-boek

Maven Publishing heeft samen met Typetone een nieuwe verschijningsvorm voor boeken geïntroduceerd: het AI-boek. De officiële aftrap is voor *FLOW* van Mark Tuitert op 14 september, maar het boek is al te testen in bèta via marktuitert.nl/flow-ai.

FLOW-AI: *Je stoïcijnse coach* is het eerste AI-boek ter wereld, aldus de initiatiefnemers. Een AI-boek bestaat uit de volledige tekst van een boek, geschreven door de auteur, waaraan kunstmatige intelligentie is toegevoegd om het interactiever te maken. In tegenstelling tot papieren boeken en e-boeken lees je AI-boeken niet van begin tot eind, maar ga je ermee in gesprek. AI-boeken 'leven' op WhatsApp: je voegt een AI-boek toe als contact, betaalt via een linkje en het gesprek kan beginnen.

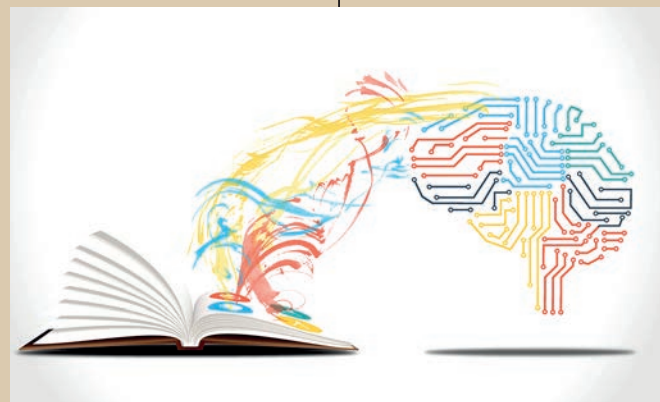
De uitgever verwacht dat lezers AI-boeken vooral in combinatie met de andere verschijningsvormen van boeken zullen gaan gebruiken. 'Wat is er mooier dan tijdens het lezen ook vragen te kunnen stellen of korte gesprekje aan te gaan? Je hebt als het ware de auteur onder de snelkeuzetoets zitten.'

ten.' Het voordeel is verder dat AI-boeken in bijna alle talen kunnen communiceren. De gesprekken met AI-boeken zijn 'end-to-end versleuteld, dus honderd procent privé, en de boeken voldoen aan alle GDPR-wetgeving', belooft de uitgever.

Breed toegankelijk

Dit najaar verschijnen meerdere AI-boeken bij Maven Publishing, waaronder *Mindgym: Sportschool* voor je geest van Wouter de Jong, *Sorry, schatje* van Anne de Jong en *Help, ik heb een puber* van Kluun. Ook de nieuwe uitgeverij POM.press gaat AI-boeken uitgeven. Het is de bedoeling om AI-boeken zo snel mogelijk toegankelijk te maken voor alle uitgevers, aldus Maven Publishing. <

ALS DE AI-ROUTINE AAN ZICHZELF TWIJFELT

Als je de werking van een menselijke cel bestudeert, krijg je een fractie mee van de oneindige mogelijkheden en rijkdom van het menselijk leven. Bijvoorbeeld de mitochondriën die energie maken van een aantal elementaire stoffen, eiwitten afgeven, virussen maken (jazeker!) en het lichaam medebesturen. En dat dan maal een x biljard keer. Je lijf is en blijft een wonder. En nog veel complexer dan dat ene zaadje dat je in de grond stopt en dat uitgroeit tot een fantastische beukenboom. AI die kennis zit verstoppt in dat heel kleine brokje levensenergie. Kan dat ook worden nagemaakt met technologie? De meningen en toekomstbeelden daarover zijn verdeeld. Misschien met enorme quantumcomputers. Het tekort aan elektriciteit is nu nog een vertragende factor. Hadden we maar naar Nicolas Tesla geluisterd.

Robots wassen ramen

Omdat ons brein nu eenmaal niet zo snel is in het verwerken van stapels informatie, kijken we met ontzag naar al die supercomputers die onze AI-voorzieningen ondersteunen (of beter: naar de rekenregels en rekenkracht van superchips). *Fast forward* de huidige AI-toepassingen: mensloze vehikels voor landbouw, robots wassen ramen en bezorgen pakketten, röntgenfoto's kunnen beter door een AI worden gescreend, en tekstvertaling of ondertiteling kan zonder mens in enkele fracties van een seconde worden uitgevoerd. De Engelse vertaling van het laatste KNVI-boek kostte minder dan dertig seconden.

Ondertussen moeten we het als mensen doen met inferieure informatie. Ons brein kan niet alles netjes bewaren en terugvinden. Daar hebben AI-toepassingen natuurlijk geen last

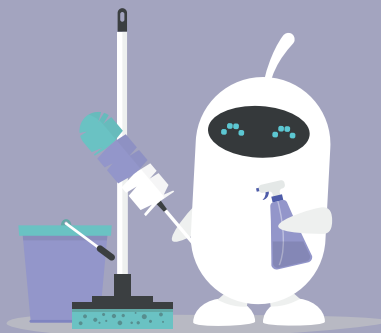
'Omdat ons brein niet zo snel is in het verwerken van stapels informatie, kijken we met ontzag naar al die supercomputers'

van. Hoewel op dit moment AI 'Incredibly Smart' en tegelijkertijd 'Shockingly Stupid' is volgens Yejin Choi.

Keuzes

Maar stel je toch voor dat een set van AI-routines wel al deze informatie verzamelt en er een rode draad uithaalt. Zou die routine dan kiezen voor zelfbehoud ('ik besta'), reproductie, samenwerking met de mens of het beter maken van deze aarde? Met als ultieme optie dat de aarde ook wel zonder de mens kan?

En: wat zou die routine dan doen met feitenkennis, bijvoorbeeld dat we de mijnbouw met duizend procent moeten verhogen (in 2024) om aan voldoende mineralen en edelmetalen te komen voor accu's en zonnepanelen (ook al is de energy payback time (EPBT) van panelen discutabel). Of dat we enorme kuilen graven voor afgedankte rotorbladen, kolen uit Australië halen om in China de mijnen open te houden en afval van Italië naar Nederland brengen om centrales te laten branden. Of dat we West-Papoea en de Amazone ontbossen voor nog meer houtkap en palmolie en dat de grootste gasgebruikers als enige heel weinig belasting betalen.

Ernstige zorgen

Wellicht gaat die 'AI-routine' zelfs aan zichzelf twijfelen als 'het' weet dat een trainingsronde van ChatGTP ongeveer vijfhonderd ton CO2-uitstoot genereert of het IPCC-rapport nog eens verder analyseert (en corrigeert). Geoffrey Hinton en Mo Gawdat maken zich in ieder geval ernstige zorgen over wat AI voor ons in petto heeft.

En wij als informatieprofessionals? Binnenkort ook als AI-routine in te huren wellicht. Kost

misschien wat energie en een beetje CO2-uitstoot, maar dan heb je ook wat.

*Wouter Bronsgeest,
duovoorzitter van de KNVI.*

KNVI Event op 23 november: gaat ChatGPT alles veranderen?

Het jaarlijkse KNVI Event vindt op 23 november (13:30-18:15 uur) plaats bij het Nationaal Archief in Den Haag en staat in het teken van ChatGPT. Sommigen noemen deze slimme software de meest impactvolle nieuwe technologie sinds het internet, maar hoe revolutionair is ChatGPT werkelijk? Schuilt in de ogenschijnlijk 'goede' teksten niet juist het gevaar van het programma? En in hoeverre gaat ChatGPT de wereld van de informatieprofessional veranderen? Deze en andere vragen staan centraal tijdens het KNVI Event 2023.

De hoofdspreker van de dag is Piek Vossen, hoogleraar Computationale Lexicologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij combineert taalwetenschap en informatica om taalkundige verschijnselen te analyseren met computermodellen en wordt beschouwd als de belangrijkste Nederlandse onderzoeker op het gebied van textmining. Hij neemt de deelnemers mee in zijn visie op de (on)mogelijkheden van ChatGPT. Aansluitend wordt in groepen ingezoomd op de invloed van ChatGPT op de afzonderlijke disciplines van het vakgebied van de informatieprofessional. De dag wordt afgesloten met een paneldiscussie en een netwerkborel.

Meer informatie over de invulling van het event vind je op knvi.nl.

MAAK JE EIGEN E-BOOK

EPUBPRESS

Met de browserextensie EpubPress voor Chrome (ook te installeren in Microsoft Edge) en Firefox kun je content die je online vindt en later op je gemak met je e-reader wilt lezen, bewaren als e-book in het ePub-formaat. Zo werkt het: open al je favoriete pagina's in aparte tabs van je browser. Schik die in de juiste volgorde als hoofdstukken in een boek. Klik op het EpubPress-icoontje. Geef een titel en een beschrijving. Selecteer de tabs en klik op 'download'. Een voortgangsbalk geeft aan dat het e-book wordt gemaakt. Als het e-book klaar is, wordt het automatisch op je computer opgeslagen. Het voordeel is dat eventuele advertenties die te zien zijn op de webpagina uit de tekst worden verwijderd.

Let op: EpubPress kan niet met alle webpagina's overweg en de e-books zijn niet in alle e-readers te lezen. Het beste is te kiezen voor tekstuele webpagina's met blogberichten of artikelen en voor webpagina's met een gestandaardiseerde indeling. Afbeeldingen in de tekst worden in het e-book overgenomen. Een lijst van e-readers die EpubPress ondersteunen vind je op <https://epub.press/>. Via de instellingen kun je ook kiezen voor het MOBI-formaat en het verzenden van het e-book naar je e-mailadres.

Een e-book maken in het dynamische en mediarijke ePub-formaat – met zijn aanpasbare opmaak en de mogelijkheid om afbeeldingen, video, hyperlinks en meer toe te voegen – kan in principe met gewone tekstverwerkers. Je komt echter sneller tot een geoptimaliseerd e-book door te werken met de gratis tools EpubPress, Kindle Create en Sigil die ePub als standaard-output hebben.

Leen Liefsoens

Redacteur van IP
en senior informatiespecialist
bij de bibliotheek van
De Haagse Hogeschool

KINDLE CREATE

Gebruik Kindle Create (Windows of Mac, te downloaden via [amazon.com](https://www.amazon.com/kindlecreate)) om een voltooid manuscript (doc(x) of PDF) om te zetten in een mooi e-book. Je kunt drie

typen e-books maken met Kindle Create: een e-book met aanpasbare opmaak, een interactief e-book en een strip. Ondanks dat je begint met een bestaand bestand kun je in Kindle Create het e-book nog helemaal bewerken. Afhankelijk van het type e-book kun je het uiterlijk en de typografie van het e-book aanpassen, een inhoudsopgave (automatisch laten) maken en pagina's toevoegen, verwijderen, opnieuw rangschikken en vervangen. En naast tekst is ook het toevoegen van audio, video, afbeeldingen en hyperlinks mogelijk. De beschikbare formaten om het e-book te exporteren zijn Kindle Package Format (KPF) en ePub.

SIGIL

Met Kindle Create behoort het maken van een interactief e-book, waarbij je de aandacht van de lezer beter kunt vasthouden en je een positieve leercurve kunt bevorderen door het aanbieden van media en hyperlinks, al tot de mogelijkheden. Wil je nog een stapje verdergaan door ook interactieve elementen, zoals een meerkeuzevraag of peiling, toe te voegen aan het e-book? Dan kun je gebruikmaken van de opensourcetool Sigil (Windows, Mac of Linux).

Sigil werkt in de basis hetzelfde als Kindle Create en heeft dezelfde bewerkingsopties. Je hebt echter wel enige kennis van HTML ervoor nodig. Door de WhatYouSeelsWhatYouGet-editor kun je de wijzigingen die je in de HTML aanbrengt wel meteen in de voorbeeldweergave zien. En door de HTML-editor is het toevoegen van elementen via embed code dus mogelijk. Bijvoorbeeld een interactieve vraag gemaakt in Microsoft Forms. De iframe code kun je vereenvoudigen tot enkel de SRC URL zonder &-toevoeging met width en height (getest met de e-bookreader PocketBook; in de voorbeeldweergave van Sigil werkt het niet, maar in de e-bookreader wel). Sigil ondersteunt geen andere exportformaten buiten ePub. Met de geïntegreerde checkers voor spelling, grammatica en HTML en de W3C-validator optimaliseer je het e-book nog meer.

Deze Lifehacking vind je inclusief alle linkjes in het archief op informatieprofessional.nl. <

Opleidingsaanbod najaar 2023

“Een goede en gedetailleerde training en een prettige mix tussen theorie en praktijk”

De VHIC Faculty is een klein opleidingsinstituut, betrouwbaar en consistent. Bij ons zijn de lijnen kort. Alle docenten, studieadviseurs en het facultysecretariaat zijn heel benaderbaar en staan altijd voor u klaar.

Opleiding op maat?

Bent u op zoek naar een incompanytraining of wilt u een cursus op maat? Informeer vrijblijvend naar de mogelijkheden.

Interesse?

Kijk op vhic.nl/opleidingen of scan de QR-code in deze advertentie.

U kunt ons ook bereiken via faculty@vhic.nl of 088 053 5400.

Leergangen

Leergang Adviseur Recordmanagement

Start 2 oktober 2023 (14 dagen)

€ 4.495

Leergang Informatiebeheerder

Start 12 oktober 2023 (13 dagen)

€ 4.295

Leergang Strategisch Informatie- en Recordmanager

Start 2 november 2023 (17 dagen)

€ 4.995

Leergang Archiefinventarisatie en -bewerking

Start 15 november 2023 (5 dagen)

€ 2.195

Cursussen

Informatiewet- en regelgeving: van theorie naar praktijk

Utrecht - 27 september en 4 en 11 oktober 2023 (3 dagen)

€ 1.325

Microsoft 365 slim en efficiënt inzetten

Utrecht - 6 en 13 oktober 2023 (2 dagen)

€ 1.125

Leren preserveren - i.s.m. het Netwerk Digitaal Erfgoed -

Eindhoven - 1 en 22 november en 13 december 2023 (3 dagen)

€ 595

Kwaliteitszorg en risicomanagement

Rijswijk - 3 en 17 november 2023 (2 dagen)

€ 995

Wet open overheid

Utrecht - 8 november 2023 (1 dag)

€ 595

Selectie en waardering van archieven

Rijswijk - 8 en 22 november 2023 (2 dagen)

€ 995

Basiscursus 'Informatiebeheer in vogelvlucht'

Utrecht - 14, 21 en 28 november 2023 (3 dagen)

€ 1.325

Toepassing gemeentelijke selectielijst 2020

Utrecht - 14 november 2023 (1 dag)

€ 595

De informatiehuishouding als businessmodel

Utrecht - 27 november 2023 (1 dag)

€ 595

De informatiecoach als gids in de informatiehuishouding

Utrecht - 29 november, en 6, 13 en 20 december 2023 (4 dagen)

€ 1.595

Masterclass 'AI voor informatieprofessionals'

Utrecht - 8 december 2023 (1 dag)

€ 595